

SÕDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

04. 12.

49

1936.

XVIII AASTAKÄIK

P. LUHTEIN

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI „SÕDUR“

Nr. 49 — 1936.

Sisustik:	Lk.	Sommaire.	Pages
A. R.: Kaitseväelaste uuest pensioni seadusest	1211	A. R.: De la nouvelle loi sur les pensions militaires	1211
Ltn. A. Paukson: Kirjandus riigikaitseks positiivse moraali kasvatajana	1215	Lieut. A. Paukson: La littérature comme formatrice d'un moral positif pour la défense nationale	1215
—ms— RKKK laskurpataljoni pealetung kaitsele asunud vastasele	1219	—ms— Attaque du bataillon de la RKKK contre l'ennemi organisant la défense	1219
—m: Rohkem täpsust suurtükkide mõistete tarvitamisel	1225	—m: Plus d'exactitude dans la désignation des pièces d'artillerie	1225
Kpt. J. Luks: Allveelaevastiku Sihtkapitali tegevuse ülevaade	1226	Capitaine J. Luks: Aperçu de l'activité du Fonds de Construction de Sous-marins	1226
G. B.: Allveelaeva arengust	1227	G.B.: Le développement du sous-marin	1227
BIBLIOGRAAFIA:		BIBLIOGRAPHIE:	
— Poola: „Polska Zbrojna“ september-oktoober 1936	1230	— Pologne. „Polska Zbrojna“, sept.-oct. 1936	1230
Sõjaväelisi teateid välisriigest	1233	Informations militaires de l'étranger	1233
Ürgsoo: (Veste.) Kursusist ja kursandest üldse ja g-kursusist eriti	1235	Ürgsoo: Feuilleton. Des cours et de leurs auditeurs en général et des cours de gaz en particulier	1235
Kaitseväe elu	1237	Vie militaire	1237
Ametlik osa. Male.		Partie officielle. Echecs.	

Vastutav toimetaja major **A. LUTS**.
Telefon nr. 477-20/40.

Tegevtoimetaja kapten **J. MADISE**.
Telefon nr. 477-20/163.

Väljaandja: „SÕDUR“, Sakala nr. 33, Tallinn.
Tegevtoimetaja kõnetunnid iga päev k. 0800—1200.
Talitus avat. iga päev kella 0800—1500.
Telefon — Kaitseväe 163.

Tarvitamata ja tagasisaamiseks märkimata käsi- kirju alal ei hoita.

„SÕDURI“ TELLIMISE HIND:

Aastas — kr. 6.00.
Poolaastas — kr. 3.00.
Veerandaastas — kr. 1.50.
Üksiknumber — kr. 0.20.

KUULUTUSTE HINNAD:

Lehekülg — kr. 40.
Tekstis — kr. 60.

SÕDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

Nr. 49

04. 12. 1936

XVIII AASTAKÄIK

Kaitseväelaste uuest pensioni seadusest.

Riigivanema poolt 20. 11. s. a. dekreedina antud Kaitseväelaste pensioni seadus on avaldatud Riigi Teatajas nr. 97 — 01. 12. s. a. ja jõustus avaldamisega.

Kuna uus seadus endiste pensioni seadustega võrreldes sisaldab mõndagi erinevust, mis „Sõduri“ lugejaskonda võiks huvitada, siis toome allpool äsja kehtima pandud seadusest lühikese ülevaate ühes mõningate selgitavate märgetega.

Riigikaitse alal otseselt teotsevad isikud kuulusid meil seni mitmesuguste pensioni seaduste alla, millised olid antud eriaegadel ja eriolukordadest sõltuvalt. Seepärast neis puudus põhimõtteline ühtlus, milline nähe otstarbekuse mõttes ei olnud soovitav. Pealegi oldi neid seadusi korduvalt muudetud ja täiendatud erinevustega, mistõttu ka seaduste käsitlemine muutus raskepäraseks ja keerukaks. Samuti leidis tähendatud seadustes ja novellides puht-tehnilisi viperusi, mis pensioniküsimuste lahendamisel tekitasid arusaamatusi.

Loendatud puuduste kõrvaldamiseks oli uue pensioni seaduse väljatöötamine ja maksmapanek hädavajaline. Uude seadusesse on liidetud endistest pensioni seadustest ühes nende täienduste ja muudatustega: 1) Kaitseväelaste ja nende perekondade pensioni seadus, 2) Rahvaväelaste ja nende perekondade pensioni seadus, 3) Üleajateenijate ja nende perekondade pensioni seadus, 4) Kaitseväe pensioni seadus, 5) Seadus pensioni maksmise kohta isikutele, kes Eesti vabariigi ülesehitamise tööst osa võtnud ja selle juures töövõime kaotanud, niisama ka surmasaanute perekondadele ja 6) Ajustise Valitsemise korra § 12-a põhjal Vabariigi Valitsuse poolt 12. aprillil 1920 maksmapandud 23. juuni 1912 pensioni seadus.

Liitmisel on kõikide uue seaduse alla kuuluvate isikute ja nende perekondade kohta pensioniküsimuste lahendamisel püütud panna maksma võimalikult ühesugused põhimõtted. Alles on jäänud ainult need erinevused, mis olenevad teenistusliiklustest eritingimustest ja milliseid juba oma iseloomu poolest ei saa panna kehtima ühtlaselt kõikide seaduse alla kuuluvate suhtes.

Uue seaduse sisust selgema ülevaate saavutamiseks vaatleme temas käsitletud tähtsamaid küsimusi üksikult.

1. Seaduse ulatus.

Uus Kaitseväelaste pensioni seadus hõlmab kõiki neid pensioniõiguslikus teenistuses olnud ja olevaid isikuid ning nende perekondi, kes seni kuulusid endiste, uues seaduses liidetud pensioni seaduste alla. Peale selle aga on uus seadus maksev ka kaitseväe orkestriõpilaste, riigikaitseõppustest osavõtnud kooliõpilaste ja naiskodukaitse liikmete kohta, kui nad teenistuskohuste täitmisel tekkinud tervisriikete tõttu kaotavad töövõimet või saavad surma. Siinjuures olgu täiendatud arusaamatuste vältimiseks, et Kaitseministeeriumis, kaitseväes, kaitseväe ja piirivalves teenistuses olevad riigiteenijad ja -töölised ning nende perekonnad kuuluvad 1. oktoobrist s. a. maksmapandud üldise pensioni seaduse alla.

2. Pensionikapitalimaks.

Seni võeti kindlaltalgalistel ametikohtadel teenivate kaitseväelaste rahalisest palgast pensionikapitali heaks maksu 2%. Uues seaduses on pensionikapitalimaksu ülemääraks nähtud ette kuni 4% tervest palgast rahas ja natuuras. Protsendi täpsa

suuruse määrab Vabariigi Valitsus. Tuleb tähendada, et kuna riigiteenijatelt nende uue pensioni seaduse alusel kinnipeetav pensionikapitali maks Vabariigi Valitsuse otsusel on jäetud endiselt 2%-le, siis loomulikult ei suurendata seda maksu ka kaitseväelaste suhtes.

3. Pensioni määramisel aluseks võetav palk.

Palgaks pensioni seaduse mõttes loetakse endiselt isikule kogu pensioniõiguslikus teenistuses olemise eest määratud aastane töötasu rahas ja natuuras ühes selle juurde arvatud lisatasudega, kui need lisatasud pole määratud erakorraliste kulude katteks. Erandina ei kuulu palga mõiste alla alalistest lisatasudest — teenistusvanuse tasu. Samuti ei arvestata pensioni määramisel lasteabiraha ega üleajateenijatele iga kolme- ja kümneaastase vahetpidamata teenistuse eest makstavat lisatasu.

Ajateenijatele ja nendega ühesuguste normide järgi palga saajatele, samuti ka isikutele, kes ei teeni kindlapalgalistel ametikohtadel, nagu kooliõpilased, kaitseliitlased malevlasest kuni veltveebliini, viimane arvatud kaasa, ning neile vastavad naiskodukaitse liikmed, võetakse pensioni määramisel aluseks palga asemel selleks otstarbeks seaduses ettenähtud kindlad rahasummad — vastavalt asjaomase isiku aastmele või ametikohale 58 kr. kuni 65 kr. kuus. Endiste normidega võrreldes on neid normisid tõstetud keskmiselt 15%.

Kaitseliitlastele kompanipealiku abidest kuni malevapealiku abini, viimane arvatud kaasa, ja neile vastavatele pealikele ja ja naiskodukaitse liikmetele makstakse pensioni riigiteenijate palgaredeli XXI kuni XVI astme järgi, naiskodukaitse esinaisele aga sama palgaredeli XI astme järgi.

4. Pensioni määramisel arvessevõetavad ametikohad ja aastmed.

Eeskirjad selle kohta, millistel juhtudel millise ametikoha või aastme palk tuleb võtta pensioni arvestamise aluseks, on uues seaduses üldiselt jäänud endisteks. Tähtsaimaks muudatuseks võiks pidada ainult seda, et nüüd määratakse pension kahe viimase ametikoha palgast suurema palga järgi neile, kelle töövõime kaotus on tekkinud teenistuskohuste täitmisel saadud tervisrikket, samuti ka nende isikute perekondadele, kelle surm oli sõltuv teenistuskohuste täitmisel saadud tervisrikket. Seni maksti säärastel juhtudel pensioni viimase ameti-

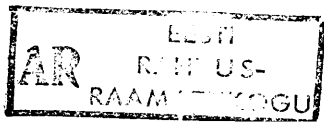
koha palga järgi ka siis, kui asjaomase isiku eelmise ametikoha palk oli suurem.

Peale mainitud muudatuse on uues seaduses ametikoha palga pensioni aluseks võtmise suhtes asutud seisukohale, et tegelikult kaitseväeteenistuses kindlapalgalistel ametikohtadel teeninud kaitseväelastele tuleb arvutada pension sellest palgast, mis neile vastava ametikoha järgi oli nähtud ette kaitseväelaste palganormides või palgaseadluses, kõikidele teistele uue seaduse alla kuuluvatele pensioniõiguslikus teenistuses olnud isikutele aga — selleks otstarbeks pensioni seaduses kindlaksmääratud rahasummast või palgamäärast. Seega on uues seaduses viidud läbi sirgjooneline põhimõte, et ilma erandita kõikidele riigikaitse alal otseselt teotsevatele isikutele määratakse pensioni ainult kaitseväelaste palgade alusel. Seni tuli seda teha mõnel juhul ka väljaspool kaitseametkonda olevate ametikohtade palgade järgi, nagu näiteks pensioni määramisel riigiteenijatele või nende perekondadele asjaomaste riigiteenijate vigastamise või surmasaamise puhul kaitseväelistel kordamisõppustel olles, kui need riigiteenijad kaitsevälise palga asemel said suuremat palka oma alalisest ametikohast.

5. Pensioniõigusliku teenistusaja arvestamine.

Olulisemaks muudatuseks võrreldes seni kehtinud korraga pensioniõigusliku teenistusaja arvestamisel on asjaolu, et nüüdsest peale loetakse iga 4 päeva teenistust rahuajal rivis — 5 päevaks pensioniõigusliku teenistusajana ainult neile, kes teenivad: kaitseväes — rivikompanis, sellele vastavas või väiksemas riviüksuses koosseisus ettenähtud ohvitseri või üleajateenija ametikohal; kaitseliidus — instruktorina või piirivalves — koosseisulistel ametikohtadel rajoonides ja vahilaevadel. Teenistus kõrgematel riviala ametikohtadel säärast lisandust pensioniõiguslikule ajale enam ei anna.

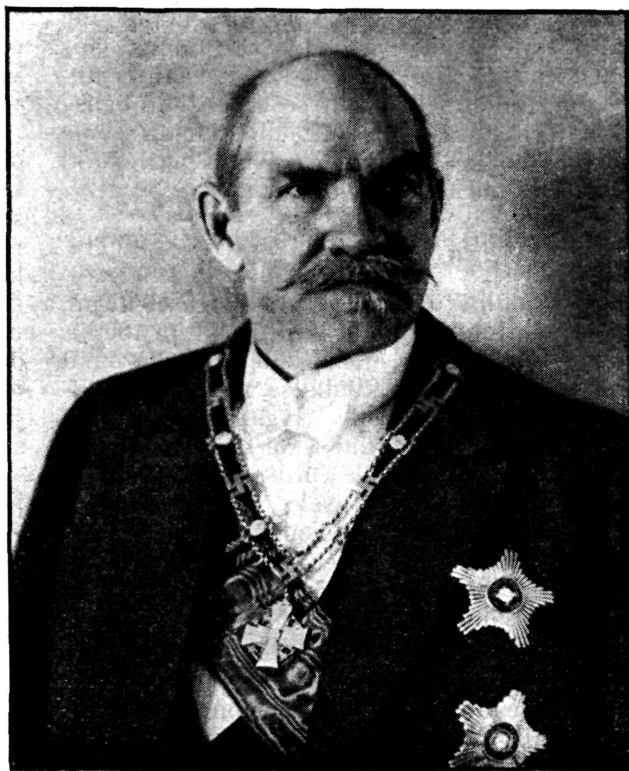
Nagu teada, oleneb kaitseväe lahingvääratus ja vastupanujõud suurel määral tema isikulise koosseisu, eriti just kaadri eest. See ei tohi olla liigselt kõrge. Et oleks võimalik alaliselt noorendada kaadri koosseisu ja seeläbi kaitseväe teguvõimsust hoida ajanoüetele vastaval tasemel, on ohvitseride ja üleajateenijate kohta pandud maksma vanaduse ülemmäärad, milliste saavutamisel asjaomased isikud sunduslikult vabastatakse tegelikust kaitseväeteenistusest. Need ülemmäärad aga osutuvad madalamatel riviala ametikohtadel teenivate juhtide

Soome Vabariigi
19. aastapäeva puhul
6. detsembril 1936. a.

P. E. SVINHUFVUD

Soome Vabariigi President ja Kaitsevägede
Kõrgem juht.

jaoks olude sunnil niivõrd väikseiks, et tähendatud juhid enne nende sunduslikku vabastamist teenistusest ei suudaks teenida välja täielist puhke- ega tervisrikke-pensiooni, kui nende teenistusaega lugeda pensioniõigusliku ajana normaalselt päev päevaks. Näiteks võib rühmaülem teenida ainult 46-aastaseks saamiseni. Seega, astudes kaitseväeteenistusse 20-aastaselt, oleks ta kaitseväest lahkudes tegelikult teeninud pensionile ainult 26 aastat. Üleajateenijad rivimehed aga ei saaks sedagi teenitud. Arusaadav, et niisugust olukorda, kus suurele osale kaitseväe kaadrist täispensiooni välja-teenimine oleks tehtud võimatuks ja nad selles mõttes kõikidest riigi- ja omavalit-susteenijaist oleks asetatud ebasoodsamasse seisundisse, ei või lasta tekkida. Seepärast 4 päeva lugemine 5 päevaks rivimeestele on möödapääsematu vajadus. Kuid seda, nagu tähendatud, läheb tarvis ainult madalamatel riviala ametikohtadel. Kompaniülemast kõrgemate, samuti ka kõikide mitte-riviteenistuses olevate juhtide suhtes tähendatud soodustuse kasutamine poleks aga õigustatud, kuna vanaduse ülemmäärad nendel ametikohtadel lahedasti võimaldavad teenida välja täielise puhke- või tervisrikke-pensiooni saamiseks ettenähtud aja normi (30

aastat). Seda asjaolu ongi kõne all oleva muudatuse maksmapanekul arvestatud.

Veel väärrib märkimist uude seadusesse ülesvõetud kaks täiendust ajaarvestamise alal. Üks neist näeb ette allveelaevadel ja tuukrite ametikohtadel teenivatele kaitsevällastele iga sukeldustunni eest samuti 6 päeva lisateenistusaega, nagu seda saavad lennuväelased iga lennutunni eest, ja teine võimaldab isikuile, kes Saksa okupatsiooni ajal võtsid osa Eesti omakaitse organiseerimisest, arvestada tähendatud organiseerimisest osavõtu aega kuni 21. novembrini 1918 pensioniõigusliku teenistusajana — üks päev kaheks päevaks. Viimase täiendusega on antud ametlik tunnustus nende isikute teenetele, kes Saksa okupatsiooni võimude vastu Eesti iseseisvuse eest võideldes panid kaalule mitte üksi oma vabaduse, vaid ka elu.

Lõpuks osutub uudsuseks ajaarvestamisel ka järgmine asjaolu, mis teatud juhtudel võib põhjustada puhke- ja tervisrikke-pensiooni suurenemist mõne protsendi võrra. Seni võeti pensiooni määramisel arvesse pensioniõiguslikust teenistusest ainult täisaastad. Seejuures isikud, kes täispensiooni saamiseks vajalisi ajanorme ei olnud välja teeninud, kaotasid kasutult oma pensioniõigus-

likust ajast kõik selle osa, mis ulatas üle täisaastate arvu. Tähendatud kaotus võis tõusta peagu ühe aastani. Uue seaduse järgi seda enam ei juhtu, sest pensioniõigusliku teenistusaja ülejääk, mis ületab poole aastat, loetakse nüüd täisaastaks. Ülejääki alla selle normi ei arvestata.

6. Pensionid.

Pensionide ülemmäärasid säärasel kujul, nagu nad olid kehtivad senini (150 ja 180 kr. kuus), uus seadus ei näe ette. Nende omal ajal majandusliku kitsikuse tõttu kehtimapanud ülemmäärade tagajärjel kärbiti kõrgemapalgalistel ametikohtadel teenivate isikute pensionid kõik võrdseteks, vaatamata saadud palga suurusele. Seega kaotasid tähendatud isikud pensionile minnes majanduslikult seda rohkem, mida kõrgematel ametikohtadel nad teenisid ja mida tähtsamaid ülesandeid täitsid. Niisugust olukorda ei saanud pidada õiglaseks ega otstarbekohaseks. Seepärast ta tuli kaotada.

Uue seaduse järgi on pensioni ülemmääraks palk, mille alusel pension on arvutatud, sest ühegi tähendatud seaduse alla kuulva isiku ega tema perekonna pensioni kogusumma ei või tõusta üle tema pensioni aluseks võetud aastapalga.

Kaotatud on uue seaduse jõustumisega ka üleajateenijate puhkepensioni saamist viivitav vanaduse alammäär — 50 aastat —, mis oli nähtud ette selleks, et tõkestada puhkepensioni saamist õigustava pensioniõigusliku teenistusaja alammäära (25 a.) väljateeninud, kuid veel teenistusvõimeliste üleajateenijate massilist lahkumist pensionile, kuna säärane pensionileminek ei oleks soovivat riigikassa seisukohalt. Tegelikult elus aga sellel tõkkevahendil ei olnud seni mingit praktilist tähtsust, kuna ei ole leidunud puhkepensioni õigustava aja alammäära (25 a.) väljateeninud üleajateenijate hulgas ühtegi, kes oleks kippunud minema pensionile, kui teda selleks just ei sundinud tervislik seisund. On raske oletada, et säärane olukord tulevikuski tunduvalt muutuks, sest pärast vähemalt paarikümneaastast teenistust kaitsevæes, kui on juba jõudnud kätte küps keskiga, osutub inimesel üleminek uuele tegevusalale võrdlemisi raskeks ja seda ei võeta ette ilma tungiva põhjuseta. Pealegi on pensionid palgaga võrreldes ikkagi väikesed, nõnda et isik alati peab kasulikumaks teenida edasi, kui teenistusest lahkuda. Seetõttu eeldus, nagu võiks ülaltähendatud üleajateenijate lahkumine pensionile muutuda massiliseks ja

tunduvalt tõsta riigikassa väljaminekuid, osutus alusetuks, mispärast kõne all olev vanaduse alammäär (50 a.) võidi rahuga jätta uude seadusesse võtmata.

Samuti pole uues seaduses leidnud eluõigust endises Rahvaväelaste ja nende perekondade pensioni seaduses ettenähtud kitsendused, mis keelasid pensioni maksmise rahvaväelasele: 1) aja eest, mil ta oli hoolekande asutises täielisel riiklikul ülalpidamisel või vangistatud, ja 2) sellel juhul, kui ta tulu ületas teatud normi. Nende kitsenduste maksmajätmine kaitsevæelaste suhtes oleks olnud ebaõiglane, kuna ka riigiteenijate ja -töölise uus pensioni seadus säärased kitsendavaid norme ette ei näe.

Kaitsevæelaste pensioni seadus jaotab pensionid 5 liiki: puhkepension, tervisrikkpension, teenistustervisrikkpension, sõjapension ja perekonnapension.

Puhkepensioni makstakse vähemalt 25-aastase pensioniõigusliku teenistuse eest teenistusest lahkunud elukutselistele kaitsevæelastele, võtmata arvesse nende tervisliku seisundit ja vanadust. 25-aastane teenistus annab õiguse saada pensioni 45% suurusel palgast. Iga järgneva aastaga kuni 30-aastase pensioniõigusliku teenistusaja väljateenimiseni pensioni määr suureneb 3% võrra palgast, seega üldse kuni 60%-ni palgast. Seni olid vastavad normid, arvestades 20% vähendust, 44—56%. Seega võib puhkepensioni alal konstateerida väikest pensioninormide tõusu.

Tervisrikkpensioni makstakse pärast vähemalt 10-aastast pensioniõigusliku teenistusaja väljateenimist teenistusest tervislikkudel põhjustel lahkunud isikutele, kes on tunnustatud kaitsevæeteenistusse kõlbmatuks tervisrikketõttu, mis on saadud väljaspool teenistuskohuste täitmist. Seejuures see tervisrikketõttu aga ei või olla iseenele tahtlikult tekitatud. Kuna iseenele tervise tahtlik rikkumine nii rahvamajanduslikult kui ka riigikaitse seisukohalt vaadates on kuritegu, ei anna uus seadus sääraste teo kordasaatjale õigust pensioni saamiseks tervislikkudel põhjustel. Samadel motiividel võimaldab uus seadus iseenele tahtlikult surmanud isiku perekonnale määrata pensioni mitte mingisugusel muul alusel, kui ainult selle puhkepensioni järgi, millise saamiseks tähendatud isikul oleks olnud õigus oma surmapäeval teenistusest lahkudes.

Need kitsendused aga ei ole maksivad juhul, kui iseenele tervisrikketõttu või surma tekitaja selle tekitamise ajal oli kas vastutusvõimetu või oli koguni selleks sunnitud teenistuse huvides, nagu võib juhtuda, näi-

teks, sõjas vaenlase kätte vangilangemise puhul, et mitte reeta vaenlastele mõnesuguseid tähtsaid riigi- või sõjasaladusi.

Tervisrikke-pensiooni maksetakse 10-aastase teenistuse eest:

1. neile, kes vajavad alalist kõrvalabi — 35% palgast,
2. neile, kes alalist kõrvalabi ei vaja — 25% palgast.

Punkt 1. tähendatuile iga järgneva aastaga kuni 30 aasta väljateenimiseni tervisrikke-pensiooni määr suureneb 1% võrra palgast, punkt 2. tähendatuile aga iga järgneva aastaga kuni 25 aasta väljateenimiseni — 1 $\frac{1}{3}$ % võrra palgast ja sealt edasi kuni 30 aasta väljateenimiseni — 3% võrra palgast.

Endised tervisrikke-pensiooni normidele vastavad normid, arvestades 20%-list vähendust, olid järgmised:

Alalist kõrvalabi vajavad said pensiooni 5-aastase teenistuse eest — 28% palgast. See protsent tõusis ühesugustes osades järkjärgult 10-aastase teenistuse järele — 36%-ni ja 30-aastase teenistuse järele — 68%-ni palgast. Alalist kõrvalabi mittevajajatele oli pensionimääraks nähtud ette 10- kuni 30-aastase teenistuse eest vastavalt 28% kuni 60% palgast.

Kui võrrelda omavahel endisi ja praegusi tervisrikke-pensiooni norme, siis paistab silma esiteks, et uued normid mõnes osas on veidi vähenenud endistest ja teiseks, et alalist kõrvalabi vajajatel pensiooni saamist õigustava väljateenitud aja alamäär uues seaduses on tõstetud 5-lt aastalt

10-le aastale, seega ühele tasemele kõrvalabi mittevajajatega. Ühtlasi on uues seaduses tervisrikke-pensiooni normid võrdsustatud puhkepensiooni normidega alates 30-aastase teenistuse eest neile, kes vajavad alalist kõrvalabi, ja 25-aastase teenistuse eest neile, kes kõrvalabi ei vaja.

See normide osaline vähendamine ja nende ülemäärade võrdsustamine puhkepensiooni normide ülemääradega on tingitud kaalutlusest, et ei leidu küllaldast põhjust väljaspool teenistuskohuste täitmist töövõimetuks muutunud isikutele näha ette puhkepensiooni ülemääradest suuremat pensiooni, nagu see leidis aset senini, sest väljaspool teenistuskohuste täitmist tervisrikke saamine ei kujuta enesest mingisugust teenet, mis vääriks esiletõstmist suurema pensiooni määramisega. Ei saa ju ka puhkepensionsile läinud isik, kes pärast teenistusest lahkumist kaotab oma tervise niivõrd, et ta vajab alalist kõrvalabi, mingit pensiooni suurendamist, vaid tema pension jääb ikka samaks, millisenä see talle algses määrati. Miks peaks siis teenistuses olles väljaspool kohusteläitmist tekkinud rikke tõttu tervise kaotanu pensiooni määra suhtes olema eelistatud niisugusest pensionärist?

Mis puutub alalist kõrvalabi vajajatele pensiooni saamist õigustava aja normi alamäär tõstmisse 5-lt aastalt — 10 aastale, siis see on sündinud tähendatud normide ühtlustamiseks riigiteenijate uue pensiooni seaduse sellekohase normiga. (Järgneb.)

A. R.

Kirjandus

riigikaitseks positiivse moraali kasvatajana.

Leitnant U. Paukson.

Inimkonna ajaloo taustal reljeefsemalt ja domineerivamalt kui muud sündmused esinevad võitlused riikide ja rahvaste vahel. Tsivilisatsiooni algajast kuni kõrge kultuuriga tänapäevani näeme rahvusvahelises elus eksisteerimas sõdu. Kui üks riik leiab tarviliku olevat oma agressiivseid plaane teostada ja seda relvade najal, siis kannataja enesekaitseinstinkti sunnil juba haarab relvad, et säästa oma rippumatust.

Kõik senised jõupingutused ja hulgalised katsed rahvusvahelisi tülküsimusi õiguslikkude normide piiridesse suruda,

neid legaliseerida, pole andnud selliseid tulemusi, mis garanteeriksid igavese rahu.

Ennustatakse hoopis vastupidist, nimelt Maailmasõjale identse sõjalise epohhi algus olevat vaid lähema aja küsimus. Sellised ennustused sageli osutuvad vaid teatava tagamõttega fraasideks, kuid nagu terves looduses on võitluse elemendil oma kindel koht, nii arvatavasti jääb ka rahvusvahelises elus püsima sõjapuhkemise oht.

Erinevate huvide ja ideede ristlemisest areneb riikide vahel politika jätkamine relvade, relvastatud jõudude võitlus —

sõda. Võitlevad pooled tavaliselt rakendavad kõik oma moraalsed ja materiaalsed ressursid, et vastase rahvale ning valitsusele avaldada nii tugevat repressiooni, et see alistuks võitjalt dikteeritud tingimustele.

Võitluse kandvaks elemendiks, s. o. lahingu idee realiseerjaks, on inimene. Ta on juhiks ja hingeks neile varieeruvatele võitlusvahenditele, mida ühel kui teisel ajastul suudab pakkuda tehnika.

Kaasajani on intensiivselt jatkunud sõjatehnika areng, mis lubab kindlasti ennustada tehniliste vahendite domineerivust ka tulevikusõdades. See tähendab määratud hävitamist ja purustamist, millega esmakordselt tutvuneti Maailmasõjas, kus selle mõjul kadusid kompaktsed lahinguformatsioonid — „küünarnuki tunne.“ Üksikvõitlejad, tehniliste vahendite, masinrelvade juhid, kohanesid hajutatult lahinguväljale, pugedes maasse, kaitsekraavide ja varjendite sügavusse, betooni ja soomusterase varjava katte alla, et säästa elusid vastase ofensiivsete relvade tapva mõju eest.

Et rinded püsiksid, et aastaid kestnud stabiliseerunud rindevõitlusest väsinud ja manööversõjast võõrdunud rivid läheksid siiski rünnakule, selleks oli tarvis igale üksikule mehele, neile erakuiks jäänud võitjaile, moraalselt energiat, seda hingelist jõutagavara, mis aitab ületada inimhinges toimuvat psüühilist võitlust. Et võitlустаhe siiski domineeriks ürgsete elualahoidlikkude instinktide üle, peab jätkuma hingelist selgroogu, mitte „kaotada pead“ ümbritsevas lahingukaoses ja taluda kõiki raskusi ning kannatusi.

Tehniliste võitlusvahendite progressist sõltuvalt võitleja on kaasaja sõjas sellises miljöös, mis ikka enam ja enam nõuab suuremat tähelepanu võitlejate moraali kasvatamisele ja arendamisele, sest pole mingit vahendit, mis asendaks inimese ühes tema tunnete- ja tahtekompleksidega, vooruste ning pahedega. Võitlejate vaimne jõukulu on tõusnud kohutava suuruseni. Eriti mõjub laostavalt ka vastase propaganda, mis juba rahuajal nähtamatu relevana otsib lünke meie mentaliteedis, kuhu taguda oma sihte taotlevat kultuurpropaganda talva.

„Riigikaitse üldised põhimõtted“ (LE), tuletatuna meie realiteedi elulisimaist vajadusist, rõhutavad eriti moraalse momenti tähtsust riigikaitse üldises tervikus:

„Kallaletungija peab leidma ees kogu rahva vastupanu. Edukaks võitluseks vastase võimaliku ülekaaluga on tarvilik, et

omaksime tugeva moraali, hästi organiseeritud, õpetatud ja tehniliselt varustatud kaitsejõud. Kallaletung sõjas teostub mitte ainult relvaga, vaid ka sõnaga. Vastase propaganda eesmärgiks on nõrgestada meie kaitsejõudu ja rahva moraalselt vastupidavust. Tugev isamaaline kasvatus ja plaanikindlalt teostatud selgitustöö peavad halvama niisuguse riigivastase õõnestustöö ta idus.“

Plaanikindlalt teostatud isamaalik kasvatustöö peab suutma:

- 1) annulleerida vastase demoraliseerivaid võtteid;
- 2) kasvatada riigi elanikkonnast kindla vastupanu tahtega rahvastervik, kes evib rassilist ja rahvuslikku iseteadvust;
- 3) süvendada ja kultiveerida võidutahet ja lõpuni vastupanuks valmisolekut, et sellega luua eeldusi riiklikuks ripumatuseks.

Selline kasvatustöö on tagatiseks, et rahva laiu hulki ja seega võitlejaid, kellele mentaliteet on rahvaga indentne, hõlmaks patriotism, distsipliini-, kohuse- ja autunne, mis koos vapruselga ongi selleks tühjendamatuks baasiks, millele toetub võitleja oma hinges toimivas psüühilises heitluses.

Teadvuses olevad ja alateadvusse süüvinud rahvuslikud tõekspidamised kujundavad võitleja hinges moraali, mis surub maha loomuliku hirmu ja köidab mehe oma kohale ka hirmasamas lahinguheitluses täitma seda vastutusrikast ülesannet, mida talle usaldanud kogu rahvas ja isamaa ning millest loobumine murraks ta seesmised veendumused, teeks temast äraandja esmajoones ta enese hinded ja silmis.

Isamaaliku kasvatustöö hälliks on perekond, kust arenev inimene saab esimesed hingelised mõjutused. Kool, kaitseväge ja seltskond läidavad oma osa selles kasvatustöös kokkukõlas rahvusliku kasvatusel üldise sisu ja suunaga.

Riiklik struktuur oma õiges teotsemises hoolitseb ja tagab, et isamaaliku kasvatusel ideelisse töösse rakendatud jõukomponendid ühise õilsa eesmärgi taotlemisel ei ristleks ega mõjuks vastassuunaliselt, vaid et tulemusel kodanike laiades hulkades elaks ja leviks riiklikkudele huvidele aktiivselt solidaarne vaim.

Isamaaliku kasvatustöö teostamisel, eesmärkide taotlemisel, kasutatakse võtteid ning vahendeid, mis mõjutavad kasvatavalt inimestel teadvust ja süübibvad ka alateadvusse. Selliseks parimaks ja kestvama

mõjuga vahendiks on trükisõna, raamat, käesolevas kirjutises vaatlusobjektina piiritletuna ilukirjandus.

Riiklikes huvides ülesehitavalt ja riigikaitseks positiivset moraali kasvatavalt mõjuda on eeldusi kirjandusel, mis kirjanduslike väärtuste kõrval evib nende aadete kultiveerimise tendentsi ja aktuaalse sisuga paralleelselt probleemide käsitletu, millistest sõltub riiklik rippumatus, aktiivne tung rahvuslikuks missiooniks ja laiadesse hulkadesse kaitsetahte süvendamine.

Millist kultuurpoliitilist orientatsiooni seejuures taotleda, sellele on kindralleitnant J. Laidoner (Looming nr. 10, 1933) andnud tabava määratluse, millest siinkohal olgu toodud:

„Arvan, et iga rahva kultuuri aluseks peaks olema kõigepealt tema oma sisemine kultuuriline jõud, rahva oma iseloom, oma minevik, oma maa loodus ja geopolitiline asend. Aga sellejuures iga rahvas peab ammutama nii palju kui vähegi võimalik ka teistelt kultuurirahvastelt; peab ära kasutama kõike, mis inimkond seni on saavutanud kultuuri alal.”

Kui ei peeta silmas rahva iseloomu, tema kultuuri taset ja jõudu, kui autor ei ole lähedal rahva südamele, siis sünnivad kirjanduslikud teosed, mis on kui võõrkehad rahva terves organismis ja pole siis põhjusi kõrvalisi tegureid süüdistada, kui terved kirjanduslikud moevoolud jäävad rahvale võõraks.

Oma vaimset energiat levitab kirjanduslik teos massiliselt. Esimene kokku puutumine teostub noortel kirjandusega algkoolis, kus näiteks olevail andmeil ärkamisaja ajaloolised teosed, eriti Bornhöhe „Tasuja“, väga eelistatud lugemismaterjalina eksisteerivad veel tänapäevalgi. Algkooli astmel, mille kaasa teeb terve meie noorus, teostubki kõige põhjalikum rahvuslik äratus, sest selles eas noored on eriti vastuvõtlikud ja anduvad kogu hingega rahvuslikele aadetele.

Väljaspool koole on kirjandus igale huvitatule kättesaadav rahvaraamatukogudest, millises võrgus on peale 700 üksiku kogu. Raamatute isiklikuks omandamist pidurdab nende võrdlemisi kõrge hind, mis laiemate hulkade huvides, eriti levitamist väärivate teoste suhtes, tuleks alandada.

Isamaaliku kasvatustöö huvides eelistatud kirjanduse levitamine ja raamatukogude täiendamine, eriti raamatu juhtimine maal asuvasse kogudesse ja nende kogude ainelise külje eest hoolitsemine, on

kõik elulised küsimused, mis otstarbekalt lahendatuna loovad eelduse raamatu ja lugeja vaheliseks kontaktiks ja positiivselt mõjutamiseks.

Kaitseväes toimivas kasvatustöös ilukirjanduse osatähtsuses ollakse teadlikud, mida tõestab ilmekalt kaitseväe 64 raamatukogu igaaastane täiendamine meie kirjanduse 2500 köitega 5200 kr. väärtuses.

Meie kaitsetahte uurimine, levitamine ning süvendamine, baseerub Vabadussõjale. Seepärast ka kirjanduse mõju analüüsida osutub kohaseks Vabadussõja ja selleks ettevalmistamise perioodi taustal.

Üldises maastabis on Kreutzwaldi „Kalevipojast“ alates, kellelt saadud muinsusromantika löi koheda pinna ärkamisaja võitlusilmet kandvale kirjandusele, kuni E. Vilde realistliku ajaloolise romaanini kirjanduse osatähtsus leidnud väarikat hinnangut ning vastavad uurimused toonitavad kirjanduse suuri teeneid rahvusliku äratuse ja sisemise kokkuliituvuse teostamisel ja aktiivses osavõtus ärkamisaja üldisest võitlusest.

Kirjanduse mõjust riigikaitse probleemis reljeefsema mulje saamiseks vaatleme konspektiivselt, millisena isikud ise hindavad seda mõju enese piirides.

P. Villemi uurimus „Kaptan Irv“ näitab üsna ilmekalt, kuidas meie heroilisema lahingujuhi isamaalsus ja teotahe varajases nooruses sai arendava mõju kirjanduselt. Saadud sügavad muljed ja elamused transformeerusid noormehe hinges tahteks, mis hiljem teda Vabadussõja võitlusis tiivustas raskusi võitma sangarlikkusega.

RA puhul EKS-ilt ja „Loomingult“ korraldatud ankeedi*) vastused peagu tervel rindel rõhutavad kirjanduse mõju tähtsust vastajate hingeelulisele kujunemisele.

Ankeedi küsimusele: „Kas olete saanud äratust ärkamisaja ideeproosast?“ vastab kindralleitnant J. Laidoner:

„Olen nad poisikesena kõik lugenud ja olen neist leidnud mõndagi head ja ilusat mõtet, mis mul seniajani meeles. Mõndagi neist olen uuesti lugenud täiskasvanuna ja arvan, et need teosed polegi nii sentimentaalsed ja ajast iganenud, kui seda tihti arvatakse.”

Selle ajajärgu kirjanduse mõju meie rahvuslikus ja ühiskondlikus elus hindab kindralleitnant J. Laidoner järgmiselt:

„See oli kirjandus, mille mõjul kasvas meie rahva põlv, kes Eesti ajaloos saavutas rohkem kui tema eelkäijad. See kir-

*) „Raamatu osa Eesti arengus.“ Toimetanud D. Palgi. E.K.S. 1935.

jandus kasvatas positiivset tahet positiivseks teotsemiseks.“

13-aastane Johan Laidoner kirjutas oma lauludevihku kodumaa armastusest tulvil salmikuid: „Oh õitse Sakala!“ *) See asjaolu vihjab kirjanduse võimalikule mõjule varajases nooruses, mis lõi soodsa aluse hilisemate, ümbrusest mõjutatud rahvuspoliitiliste vaadete kujunemiseks.

Kindr.-ltm. Laidoner eitab järelärkamis- aegsete ajalooliste romaanide mõju isiklikus elus: „Minu kriitiline arusaamine oli vist liiga tugev, et sattuda nende romaanide mõju alla. Ja seepärast realistlik Kitzbergi „Veli Henn“, kui ta ilmus „Postimehes“, meeldis mulle rohkem kui „Maimu“. Et kirjutada head ajaloolist romaani, selleks peab autor ise hästi tundma ajalugu, seda kahjuks meie ei või ütelda oma ajalooliste romaanide autorite kohta.“

Seega ei piisa ainult heast tahtest positiivsest mõjuda, vaid kirjanduslik teos, saavutanud kriitika taseme, suudab haarata ka arenenumaid isiksusi.

Vabadussõja populaarsemaid juhtidest adm. J. Pitka ja kindr.-mjr. A. Tõnisson tunnustavad selle kirjandusliigi mõju väga määravaks.

Adm. J. Pitka kirjutab: „Sügavat mõju avaldasid minu nooruspõlves minusse „Tasuja“ ja „Villu võitlused“, nii sügavat mõju, et see on kestnud läbi pika eluaja.“

Olin umbes 12-aastane, kui Kalevi poega lugema hakkasin. See mõjutas mind nii, et unes kordusid värsid. „Tasujat“ lugesin paar aastat hiljem, „Villu võitlusi“ veel hiljem. Need panid kindla põhja minu rahvuslikule iseteadvusele ja mõtlemisviisile.“

Kokkuvõtlikult ja huvitavalt iseloomustab dir. J. Roos ärkamisaja teoste mõju **): „Kuigi „Tasuja“ mõju kõigist kirjanduslikest mõjudest minusse polnud kõige tugevam, oli „Tasuja“ lugemine „Uue Aja“ piltidega varustatud väljaandes E. Aleksandri kooli õpilasena Põltsamaal haarav elamus. Käed kiskusid rusikasse, viha täitis hinge, selge vahe tekkis meie ja sakslaste vahele; see teos kasvatas kättemaksuiha, äratas varjusurmast rahvusliku tunde, et peame olema see rahvas, kes oleme, peame tõusma ja vabaks saama võõraist, vaenlasist. Organiseerisime oma kodukülas Tasuja-rühma, olin selle ju-

*) Koguteos „Johan Laidoner“. Mälestusi kaasaeglasilt. 1934.

***) „Ärkamisaja olustiku- ja ideepröosa ning ajalooliste jutustiste osatähtsus rahva elus.“ A. Palm. (Koguteos „Raamatu osa Eesti arengus.“)

hiks... Isiklikult äratas „Tasuja“ minus heroilisustunnet ja rahvuslikku tunnet vaenuna rahva ülekohtuste rõhujate vastu. Teose mõju süvendasid eriti pildid. Hiljem „Mahtra sõda“ lugedes süvenes viha veelgi. Võib üldiselt öelda, et ajaloolisil teosil on olnud määratu mõju meie rahvasse, nad on äratanud latentesse olekusse tardunud ülekohtutunde. Landesväari sõjast osavõtjad jutustavad, millise ürgjõulise vaimustuse ja elevusega sõditi, kuidas seal vallandus sajandite metsik viha. See ürgvaimustus ja -viha, mis oli kasvanud ajaloolise kirjanduse mõjul, otsustas Landesväari võitmise. Ühel minu kodukihelkonna mehel, kes langes Võnnu lahingus, leiti taskust „Tasuja“. See on sümboolne.“

Kuigi toodud tsitaadis vahest kohati kirjanduse mõju on ülehinnatud, siiski ta on markantne ja väga lähedal hindele, mis vääristab kirjanduse osa riigikaitseks positiivse moraali kasvatamisel.

Kirjanduse mõju analüüsimisel ei tohi märkimata jätta veel seda, et teose mõju kiiresti transformeerub, kuna teos ise hoopis ununeb. Raamat põhjustab mõtteid, mis rakenduvad lugeja enese isiku raamidest, kuna algtegur — raamat — vaibub unustusse.

Vaadeldud ajajärgu kirjanduse mõju vaagides ärgem unustagem tolleaaja olusid, mis täielikult pidurdasid raamatu vaba arengut, eriti nende aadete kultiveerimist, milliseid arvestatakse riigikaitseks positiivse moraali kasvatamisel.

Rääkimata raamatu tähtsusest üldise kultuurtegurina, võime ka liialduseta öelda, et väga oluline ja määrav oli kirjanduse osa eestluse arendamisel ja selle võitluse evolutsioneerimisel, mis heroiliselt viidi relvadega Vabadussõjas lõpule.

Vabadussõja vaimu mõistmiseks tuleb süveneda raskusis, mida ületati pingutustega. Siit ilmestubki Vabadussõja võitluse moraalne tase ja seda põhjustanud tegurid, millistest esitatud märkmetega püüdsime selgitada kirjanduse osa.

Raamat iseenesest ei ole aktiivne jõud, teda võib aga sellena kasutada. Riigikaitseks positiivset mõju taotlevate teoste kõrval võib muidugi eksisteerida hoopis neutraalseid, kuid mis veel halvem, negatiivse mõjuga. Sageli sellised teosed on kantud kosmopoliitilistest ja marupatsifistlikest ideedest, milliste vastutustundetu käsitelu võib kujunemata iseloomudele mõjuda segavalt. Halba mõju levitavad ka teosed, mis annavad edasi rahva tähtsamaid ajalooakte virilalt, kiskudes maha rahvuslikelt tähtsündmusilt oreooli. Sa-

mulgi sotsiaalsete vastolude kunstlik paisutamise, püüdmata neid tasandada, mõjub rahvale killustavalt, seega väga halvavalt mõjutades sõjalist loogivõimet.

Kokku võttes:

1. Moraalne ettevalmistus võimalikuks sõjategevuseks on paratamatult tarvilik.
2. Plaanikindlalt teostatud isamaaliku kasvatus töö eesmärgiks on kultiveerida aateid, millistest sõltub rahva üldine kaitsetahe.
3. Kirjandus on tõhusaks vahendiks isa-

maaliku kasvatus töö teostamisel, kuid eeltingimusiks on tarvis, et:

- a) kirjanduse mõju riigikaitse moraalile oleks positiivne;
- b) eelistatud kirjanduse levik rahva laia seas hulkadesse oleks tagatud;
- d) oleks välditud kirjanduse mahakiskuv mõju.

Milline on meie kaasaja kirjanduse mõju, see väärib eraldi vaatlust. Samuti Vabadussõja kajastus meie kirjanduses nõuab kriitikat, mis lähtuks käesolevas teemas fikseeritud seisukohalt.

RKKA laskuripataljoni pealetung kaitsele asunud vastasele.

II.

Andnud „Sõduris“ nr. 45—46 s. a. RKKA laskuripataljoni pealetungitegevuse teoreetilised alused, toome siin nende põhimõtete ning normide illustreerimiseks konkreetse näite N. Vene kaitsekomissari asetäitja marssal M. Tuhhatševski sulest sel kujul, nagu ta on avaldatud punaväe juhtide häälekandja „Krasnaja Zvezda“ 28. 06. 36 nr. 147 veergudel. Olukord oli järgmine:

01. juuli hommikul punaste eelpataljonid surusid tagasi vastase valveosad (lahingueelpostid) Selištši, Tolmatševo joonelt (vt. joon. 1).

Kell 0900 sai I laskuripataljoni ülem, kelle pataljon paiknes varjatult raudteepuuka läheduses olevas metsas (1½ km Voznessenski'st kagu pool), 1. laskurirügemendi ülemalt alljärgneva käsu:

„Voznessenski. 01.07.35 kell 0845. Kaart 1: 50 000.

1. Eelpataljoni lahinguga on avastatud vastase vastupanupositsiooni eelserv Peski, Danilkovo, Fedurniki, Tolmatševo idaserva joonel.

2. Rügement sai käsu: vallutanud Danilkovo, Sekerino, visata vastane Marjino, Štšekino suunas ja võtta oma alla üle kõik Bragino juures, milleks:

a) I pataljon, toetatud rügemendisuurtükiväe 1. patareiga (P A 1. patarei), 1. suurtükiväerügemendi III divisjoniga (1. ap. III d.) ja juurdeantud 1. tangikompaniga, vallutab Danilkovo, Sekerino. Edasi tungib peale kõrg., mis Rudeleva edelaserval.

b) II pataljon, arendades I pataljoni edu tema parema tiiva tagant, vallutab Rudeleva ja üle kõrgu Bragino juures. Pataljoni toetavad: I ap I d (= 1. suurtükiväerügemendi I divisjon. —ms—) ja juurdeantud tangirühm (T—26).

c) III pataljon, toetatud P A 2. p. (= rügemendisuurtükiväe 2. patareiga) ja juurdeantud tangirühmaga (T—26), vallutab kõrg. 153,8 põhjalängu ja edasi tungib peale Štšekino idaservale.

d) Rünnak — kell 1200. Jõuda: Sekerino, Pirova joonele kell 1330, Kjazmaj. joonel — kell 1430.

3. 2. laskurirügement, toetatud juurdeantud tangipataljoniga ja suurtükiväedivisjoniga, tungib peale Peski, Kaširino'le; piirjoon meie rügemendiga ... (vt. joon. 1).

3. laskurirügement tungib peale Selištši'le, Golovino'le; piirjoon... (vt. joon. 1).

4. KP-d: kella 1000-st — metsa põhjaserv Sui-tino, Hotilovka tee ääres; edaspidi — Danilkovo ja Sekerino.

Rügül 1.
Rügüstabil 1.“

Täiendavalt saadi rügülitl sedel selle kohta, kuidas kokkuleppe-keeles nimetada tähtsamaid maastiku-esemeid (külalad, kõrg., orud, metsad jne.) radio-telefonilistel läbi- rääkimistel.

Patül I korraldusi:

— Kompülid ja 1. laskurikompani I rühma ülem — minu juurde!

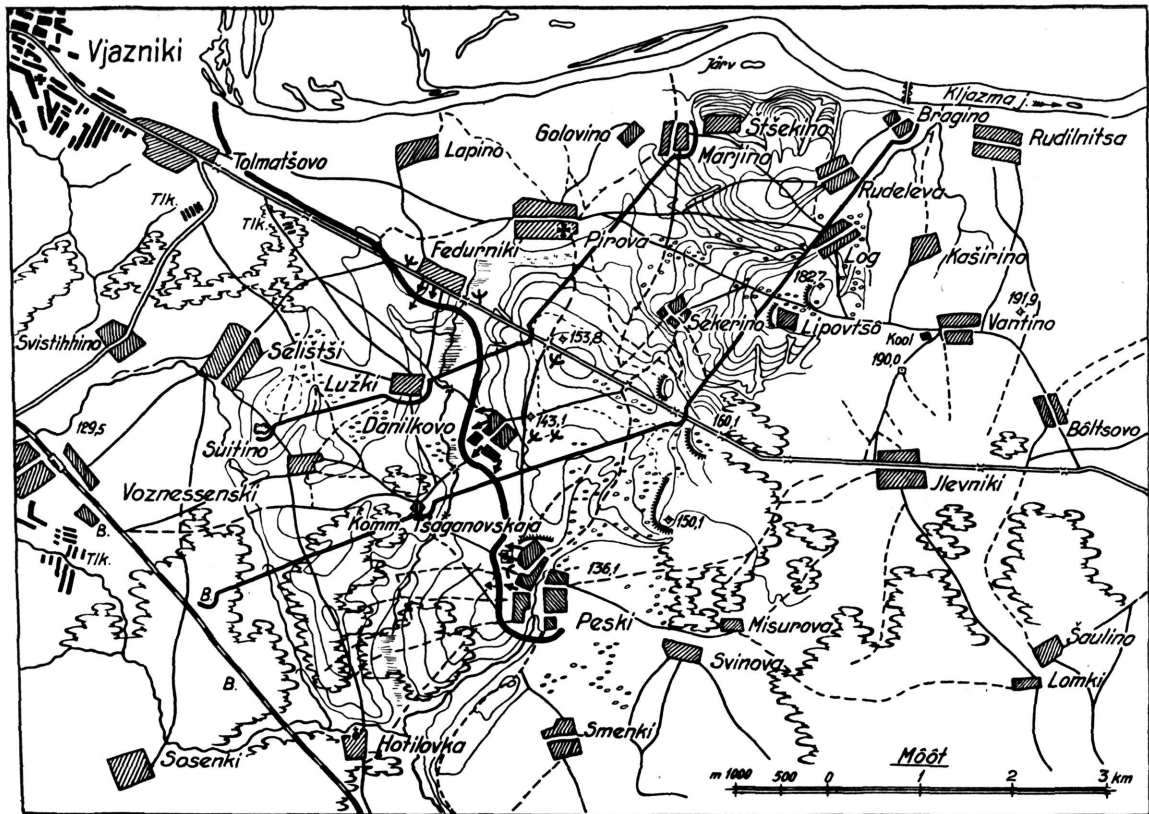
— Vastase vastupanupositsiooni eelserv on eelpataljoni poolt kindlaks tehtud Peski, Danilkovo, Fedurniki joonel.

— Kell 1200 rügement ründab vastast Bragino üldsuunas.

— Paremalt 2. laskurirügement tungib Peski, Kaširino peale, vasakul 3. laskurirügement — Selištši, Golovino peale.

— Seltsimees I rühma ülem, astuge viivitamatult rühmaga välja ja võtke varjatult („skrõtno“) oma alla Komm. Tšaganovskaja. Looge side eelpataljoni osadega. Organiseerige vaatlus vastase üle. Mina tulen Teie järel Komm. Tšaganovskaja'sse. Korra! Olete vaba.

— Seltsimees staabiülema, paluge rügemendisuurtükiväe 1. patarei, III suurtükiväedivisjoni ja

Joon. 1.

1. tangikompani ülemad aegaviitmatult siia putka juurde, kuhu jätke „majak“ nende juhatamiseks Komm. Tšaganovskaja'sse.

— III suurtükiväedivisjoni ülemat palun teha kohe korraldused suurtükiväe tulepositsioonide luureks, soovivat Suitino rajoonis, milline on kõige sobivam suurtükiväe eelseisvate ülesannete täitmiseks.

— Andke edasi II pataljoni ülemale, et tema ja I suurtükiväedivisjoni ülema tulek Komm. Tšaganovskaja'sse oleks väga soovitatav mõlema pataljoni tegevuse kokkukõlastamiseks.

— Järjekord pataljonikolonnis endine. Pataljon — minu järel! Toitmisrühm („vzvod pitanija“ = pataljonivoor, mis moodustub allüksuste vooridest. —ms—) — pataljoni sabas.

Pataljoni staabi ülem palub rügemendi staabi ülemalt korraldust side loomiseks I pataljoniga Komm. Tšaganovskaja's kella 0940 ja teatab, et radiojaam saadetakse tema korraldusel sinna viivitamatult. Oma abi ühes siderühmaga pataljoni staabi ülem saadab ette Komm. Tšaganovskaja'sse ülesandega leida sobivaim KP, organiseerida aegaviitmatult vaatlus vastase vastupanupositsiooni üle ja koguda andmeid vastase kohta eelpataljonilt. Samal ajal staabi ülem teeb korralduse, et pataljoni peajõudude peatuskohast kuni KP-ni tuleb vedada telefoniliin.

*

Kell 0910 pataljoniülem pataljoni eesotsas astub välja putka juurest ja liigub varjatult (metsa mööda) kuni Suitino, Hotilovka tee jooneni, õigemini veidi sellest joonest ida poole, kus peatub („Kolonnitee“ oli siin kergesti leitav ilma luureta. Sageli osutub vajalikuks teeluure enne väljaastumist). Siin patül jätab ajutiselt enda asetäitjaks rk-kompani I rühma ülema või 1. laskurikompani ülema, käsib kompanitel välja panna vahetu valve ja aegaviitmatult meestele välja jagada soe toit. Toitmisrühm jääb pataljoni juurde.

Politrukid saavad patülit korralduse — partei-organisatsioonid allüksustes „kövendagu veelgi võitlejate vaimu“, sest ees seisab otsustav lahing.

Pärast seda patül ühes kompülidega ja staabi ülemaga suundub Komm. Tšaganovskaja'sse, kuhu saabub kell 0935. Siin rühmül kannab ette, et tema vahetas välja eelpataljoni laskurirühma. Hoolimata ettevaatusabinõudest, vastane siiski märkas vahetust ja avas punaste osade tule kuulipildujatest (kalmistult, mis Peski läheduses) ja kergetest kahuritest (Misurova suunast). Eelpataljoni rühmüli andmeil on lahinguga kindlaks tehtud vastase neli kk Danilkovo lääne- ja edelaserval, kaks

rk 143,1 rajoonis, üks rk kõrg. 153,8, neli kk ja kaks rk kalmistul ja Peski põhjaserval.

Patül kutsub enda juurde eelpataljoni rühmüli ja isiklikult küsitleb teda. Selgub, et kaks rk ja mitu kk on avastatud ka Fedurniki's. Vastase lahingueelpostid avaldasid visa vastupanu ja kandidid suuri kaotusi. Toetades taanduvaid lahingueelposte, vastane paljastas võrdlemisi rohkesti oma kuulipild. vastupanupositsioonil. Danilkovo rünnak eelpataljonil ebaõnnestus. Rühmül arvab, et Danilkovo ja kõrg. 153,8 rajooni kaitseb vastasel üks laskurikompani + kaks rk-rühma.

Pataljoni staabi ülem küsib rühmülit ja punaväelastelt andmeid oja kallaste ja sügavuse kohta, samuti kraavide kohta ida pool Komm. Tšaganovskaja, pidades silmas tankide kasutamise võimalust. Patüli ülesandel staabi ülem astub ühendusse eelpataljoni staabiga, et saada luureandmeid vastase kohta.

Uurinud hoolikalt maastikku, patül teeb kindlaks, et küngaste lüngud 160,1 ja 150,1 rajoonis on tugevasti kindlustatud. Samuti on kõvasti kindlustatud kalmistu ja Peski loodeserv. Patül järeltab, et tema edasitungimise korral kõrg. 153,8 ja Sekerino peale pataljoni parema tiiva osad võivad sattuda rk tule alla Peski ja 160,1 suunast.

Sobivaim lähis pataljonile varjatud lähenemiseks on metsatukk Komm. Tšaganovskaja juures. Siin on ka kõige kergem ette valmistada ülekäike tankidele üle oja, mis voolab vastase vastupanupositsiooni eelserva ees.

Binoklist on näha vastase kaevikuid Lipovtso ja kõrg. 182,7 rajoonis, järeltult vastane on organiseerinud vastupanu ka sügavuti.

Patül I otsustab vallutada Danilkovo niiviisi, et pataljoni parem tiib haaraks seda küla lõunast. Sellega oleks rünnak kaetud tule vastu Fedurniki suunast, kuid nõuab vastase tulepesade mahasurumist kalmistul, Peski loodeserval ja edaspidi ka 160,1, samuti 150,1 rajoonis, kuigi viimased punktid asetsevad väljaspool 1. jalaväerügemendi tegevusriba.

Kell 0955 ilmusid patüli juurde III suurtükidivisjoni, 1. patarei ja tangikompani ülemad, kell 1005 — patül II ja I suurtükiväedivisjoni ülem.

Patül I tutvustab II pataljoni ülemaat olukorraga ja teatab, et tema kavatseb anda pealöögi oma parama tiivaga Danilkovo lõunaserva mööda ja edasi tungida üle

kõrg. 153,8 kirdelängu Sekerino peale, siis kõrg., mis Rudeleva'st edela pool. Pataljon hargneb Komm. Tšaganovskaja'st — pärast võimsa suurtükitle ettevalmistuse algust. Parevalt on vaja pataljoni katta suurtükitlega. Kuna on oodata vastase tõsisemat vastupanu suure tee (kivitee) joonel (soodus kõrg., mis kaetud võsaga), siis patül I palub II pataljoni vallutada sild kiviteel loode pool 160,1 hiljemalt kella 1245. Ühtlasi patül I palub korraldust vastase kuulipildujate mahasurumiseks kalmistu, Peski põhjaserva, 160,1 ja 150,1 rajoonis I suurtükiväedivisjoni ja II pataljoni rk-te poolt. I pataljoni huvides oleks tarvis Peski rajoonis vastase tuled maha suruda kuni kella 1225. Sissemurde arenedes tuleks maha suruda vastase tuli 160,1 ja tarbekorral ka 150,1 rajoonis. Igal juhul naaberrügemendi mahajäämine paremal ei tohi takistada 1. rügemendi osade sissemurde arenemist.

Patül II otsustab oma pataljoni hargnemiseks kasutada samuti Komm. Tšaganovskaja rajooni, kusjuures see pataljon hargneks I pataljoni parema tiiva tagant. Silla vallutamisega kiviteel kella 1245-ks patül II on nõus. Ta otsustab paluda rügüli kaasabi selleks, et 2. laskurirügement vallutaks kella 1215 kalmistu ja Peski põhjaserva. Aga ka sel juhtumil, kui need punktid jäävad vallutamata, on nende neutraliseerimine tagatud I suurtükiväedivisjoni poolt; peale muu kasutatakse suitsumürske. Juhtumil, kui 160,1 juures olev lüng hakkab väga segama, patül II ründab seda rajooni tangirühmaga. Kui 160,1 lüngu vallutamine 2. laskurirügemendi poolt hilineb, siis patül II jätab kõrg. 153,8 kagulängule osa rk-test, et tagada oma tiibu ja seljatagust. Omalt poolt patül II palub tagada temale liikumine vastase kuulipildujate mahasurumisega kõrg. 153,8 ja edaspidi, kui ta peaks kohtama tugevat vastupanu lääne pool Lipovtso küla, toetada tema rünnakut I pataljoni osadega. Kavatseb avada suurtükitle kell 1145.

Patül I on sellega nõus.

Vaatamata sellele, et patülid püüdsid maastikuluure, otsuse võtmise ja tegevuse kokkukõlastamise lõpule viia kiirelt, kulus selleks aega kuni kella 1035-ni, millal kumbki neist asus oma pataljoni pealetungi ettevalmistamisele. Sageli maastik on nõnda kinnine ja kaardid nii ebatäpsad, et orienteerumine, isiklik maastikuluure ja otsuse võtmine nõuavad veelgi rohkem aega.

Patül I orienteerib alluvaid juhte veel kord maastikul, püüdes sealjuures olla

täiesti varjatult, ja annab alljärgneva suulise käsu:

„Vallutada Danilkovo, minnes temast mööda lõuna poolt, ja, tungides Sekerino peale, suruda vastane Kljazma jõe vastu.

Kuulipilduri-kompanil võtta kella 1130 sisse positsioonid metsatuka serval, mis Komm. Tšaganovskaja'st põhjapool. Kell 1145 avada tuli vastase kaevikutele ja avastatud tulepesadele Danilkovo's ja 143,1 längudel.

Staabi ülemal kontrollida, kuidas on organiseeritud 2. rk-kompani tuli kalmistu ja Peski põhjaserva pihta. 2. rk-kompani tuli on vaja avada kell 1145.

1. kompanil rk-kompani ja rügemendisuurtükiväe 1. patarei toetusel, millised avavad tule kell 1145, rünnata Komm. Tšaganovskaja Danilkovo, Sekerino tee suunas.

2. kompanil 1. tangikompani (koosseisus I ja II rühm T—26), 7., 8. ja 9. patarei ja pataljoni-miinipildujate (minu harvendus. —ms—) toetusel rünnata Danilkovo küla lõunast ja, arendades pealetungi kõrg. 153,8 lõunalängu mööda, vallutada ülekäik kiviteest kell 1245 ja Sekerino kell 1330. Nimeta kõrg., mis Rudeleva veski juures, oma alla võtta kell 1415. Tankidel liikuda edasikantava suurtükiväe-tõkketule järel. Varjatult teha kõik ettevalmistused oja ületamiseks tankidega Komm. Tšaganovskaja juures, kus kaldad võrdlemisi kuivad.

3. kompanil III tangirühma ja 10. patarei toetusel rünnata 2. kompani parema tiiva tagant kõrg. 153,8 längu lõuna pool kivitee ülesõidukohta ja kell 1250 vallutada nimeta kõrg., mis sellest ülesõidukohast 300 m ida pool. Edasi rünnata Sekerino küla lõunast ja toetada 2. kompanit nimeta kõrg. ründamisel, mis Rudeleva'st kagu pool.

Pataljonisuurtükivägi, asunud positsioonidele metsa serval, mis Komm. Tšaganovskaja juures, toetab tankide edasilükkumist.

III suurtükiväedivisjonil avada tuli kell 1145.

Kompanite hargnemine metsa serval Komm. Tšaganovskaja juures.

Kivitee vallutatud — punased raketid; Sekerino, Pirova jonele jõudmisel — rohelised raketid; 1. kompani — 1 rakett, 2. kompani — 2 raketti ja 3. kompani — 3 raketti.

Suurtükiväe positsioonide vahetus — pärast seda, kui jalavägi on vallutanud Lipovtšo, Pirova tee.

Minu KP — siin; eelosade väljajõudmisel kivitee — Danilkovo kirdeserv; lähenemisel Sekerino'le — põõsad kivitee ülesõidukohal.

Kompüüdel kokkukõlastada oma tegevus patareiuülematega ja tangirühmade ülematega; 1. kompani ülemal kokkukõlastada tegevus ka rk-kompüüliga, pidades silmas, et suurtükiväe peamiseks ülesandeks on vastase tangitõrje-relvade mahasurumine.

1. kompani ülemal viia pataljon varjatult (metsa mööda) metsatukka Komm. Tšaganovskaja juures, kust kompanitel liikuda varjatud lähiseid mööda iseseisvalt oma suundadele kuni metsatuka idaservani.

Lahinguvõori-jagu („otdelenie bojevogo pitanija“) — metsatukas, mis Komm. Tšaganovskaja'st põhja pool. Toitmisrühma ülemal luurata varjatud lähiseid läbi metsa, näiteks Voznessenski, Komm. Tšaganovskaja ja Saitino, Komm. Tšaganovskaja teed mööda.

Majandusvõori jagu jääb kohale; pataljoni väljajõudmisel Kljazma jõeni jaol liikuda läbi Sekerino Rudeleva'sse.

Pataljoni SP („arstiabi-punkt“) — Komm. Tšaganovskaja'st põhjapool asetsevas metsatukas Danilkovo'sse viiva tee ääres.“

— 1. kompani ülem, 2. kompani ülem, 3. kompani ülem, rk-kompani ülem, suurtükiväedivisjoni ülem, tangikompani ülem — teie ülesanne ja soovivaalduused?

Kuulanud ära, kuidas saadi aru ülesandest, ja andnud täiendavaid seletusi, patül vabastas kompüüdid, soovitades neil kontrollida kellaega (täpsalt kell 1050).

Staabi ülem kannab ette patülile, et side rügüliga on loodud. Patül kannab ette rügüliga olukorra paremal tiival ja palub kokkukõlastada naaberrügemendiga tegevust kalmistu, Peski ja 160,1 längu ründamisel ning vastase mahasurumisel suurtükitulega. Pealeselle patül avaldab arvamist, et metsast, mis 160,1 lõuna pool, võib oodata vastase vasturünnakut.

Staabi ülem sel ajal organiseerib pataljoni K. P. Vaatluse ta organiseerib nelja VP abil:

— esimene — Komm. Tšaganovskaja's ülesandega teostada vaatlust kalmistu ja Peski põhjaserva üle, ühtlasi valvates naaberrügemendi vasaku tiiva tegevuse järel;

— teine — sealsamas ülesandega teostada vaatlust kinnisel maa-alal Peski ja 160,1 vahel, pidades silmas vastase relvi;

— kolmas — vaatluse teostamiseks Danilkovo ja kõrg. 153,8 lõunalängu üle, samuti pataljoni peajõudude liikumise vaatlamiseks;

— neljas — metsatuka põhjaserval ülesandega pidada silmas III pataljoni tegevust ja tema ees teotsevat vastast.

Täiendavaks luureks lahinguga ei jää aega.

Staabi ülem kutsub enda juurde igast kompanist kaks sidevaatlejat.

Sidepunkt valitakse 100 m kaugusel KP-st. Raadiojaam on juba valmis tegevusse astumiseks, kui selleks järgneb käsk. Kuna on arvata, et kõige raskemaks kujunevad sideloomise tingimused 2. ja 3. laskurikompani liikumise suunas, siis staabi ülem otsustab rakendada tegevusse siin mitme-sugused sidevahendid: nende kompanite huvides peavad teotsema kõik sidekoe-rad, kaks telefonijuhet ja valgustussignali-satsioon kahes suunas. 1. kompaniga luuakse side telefoni teel ja valgussignaali abil,

rk-kompaniga — telefoni teel. Samal ajal staabi ülm teeb korralduse siderühma ülemale — avada side-eelpunkt D a n i l k o v o põhjaserval viivitamatult pärast selle küla vallutamist.

Staabi ülem kontrollib, kas laskurikompanite juurde ilmusid OSP-d (= „jaod sideks jalaväega“) nendest patareidest, millised neid toetavad.

Kell 1110 staabi ülem sai täiendavaid andmeid vastasest eelpataljoni ülemalt, millised ta kandis ette patülile.

Pataljoniülem isiklikult kontrollib 2. kompani, suurtükiväedivisjoni ja tangikompani tegevuse kokkukõlastamist. Ta sanktsioneerib tankide esimese ešeloni liikumise D a n i l k o v o 'st lõuna poolt otsesuunas kivitee ülesõidukohale, kusjuures sel ajal suurtükituli on D a n i l k o v o ja kõrg. 153,8 ohtlikumate punktide peal.

Kell 1130 staabi ülem kandis patülile ette, et kompanid lõpetavad asumise lähtepositsioonidele.

*

Niisiis — kulus 2½ tundi (kella 0900—1130) selleks, et selgitada pataljoni ülesannet maastikul, võtta otsus ja ette valmistada väeliikide koostöö selle otsuse elluviimise tagamiseks. See ettevalmistustöö on määrava tähtsusega edaspidise lahingu suhtes. Eespool vaatlesime kogenud ja taibuka patüli tegevust. Mitte iga patül ja mitte alati ei suuda teha kõike seda kahe ja poole tunniga. Järelikult, valmistades ette pealetungi, kõrgemad juhid peavad võtma arvesse, et esijärgu-pataljonide ülemad vajavad, kui pole tegemist kohtamislahinguga, vähemalt 2½—3 tundi valget aega kallaletungi ettevalmistamiseks. Anda käsk südaööl ja nõuda rünnakut koidikul — on mõttetud, kirjaoskamatus. Kas õhtul enne pimeduse tulekut või hommikul peab olema pataljonil kasutada 2½—3 tundi koostöö ettevalmistamiseks. Seda aega võib veidi lühendada siis, kui rünnak algab positsioonilise istumise seisundist, millal patülile on hästi teada nii maastik kui ka seisukord vastase pool.

Patüli tegevusel esimeses KP-s on erakordne ja põhimõtteline tähtsus mitte ainult seepärast, et selles KP-s teostub kallaletungi ettevalmistamine ning koostöö organiseerimine teiste väeliikidega, vaid ka seepärast, et töö selles punktis määrab juba ette ära pataljoni lähenemise ja hargnemise iseloomu. (Edasi marssal Tuhhatševski avaldab oma seisukohad laskuripataljoni lähenemise kohta selliselt, nagu kirjeldatud käesoleva artikli 1-ses osas „Sõduris“ nr. 45—46 s. a.).

*

Täpsalt kell 1145 algas tugev suurtükitule ettevalmistus ja tankide esimene ešelon, ületanud oja K o m m. T š a g a n o v s k a ja juures, liikus soodsal maastikul kiirelt kivitee ülesõidukoha suunas. Oru lähedal olevatest põõsastest, mis 150,1 umbes 650 m lääne pool, hakkas tulistama tangitõrje-kahur, millest staabi ülemale ette kandis vaatluspunkt nr. 2. Stabül andis viivitamatult ülesande suurtükiväedivisjonile — maha suruda see relv, kuid suurtükivägi täitis selle ülesande omal algatusel, avastades tema asukoha õigeaegselt, s. o. ühel ajal vaatluspostiga nr. 2.

Kell 1150 algas liikumist jalavägi, et rünnata vastase vastupanupositsiooni eelservera kell 1200; jalaväe ees liikus tankide teine ešelon.

Kell 1220 1. ja 2. kompani, pärast täagi võitlust, vallutasid D a n i l k o v o ja algasid edasiliikumist kõrg. 153,8 lõunalängu mööda. 3. kompani, kes liikus 2. kompani parema tiiva taga, algas väljanihkumist 2. kompani parema tiiva tagant, et toetada selle kompani rünnakut. Osa II pataljoni jõududest tungis välja D a n i l k o v o idapoolsete majade jooneni. Vastane avaldab kõigjal visa vastupanu, võttes vastu täagilööke.

Pataljoniülem tegi telefoni teel rügülide ettekande olukorrast ja liikus siis koos staabi ülemaga D a n i l k o v o kirdeservale.

*

Pataljoni staabi ülem organiseeris D a n i l k o v o juures kell 1230 vaatluse kalmistu, 150,1 ja 160,1 suundades. Samaks ajaks stabül käsutas raadiojaama uude KP-sse, pataljon SP — D a n i l k o v o 's'se ja lahinguvööri jao — D a n i l k o v o edelaservale. Oma abi stabül saatis 2. kompani tegevusrajooni — ülesandega valida KP asukoht kivitee ülesõidukoha läheduses.

Pataljoniülem andis korralduse rügemendikahurite ettenihutamiseks D a n i l k o v o 's'se.

Rk-kompani asus kell 1230 D a n i l k o v o kirdeservale.

Kell 1235 1. ja 2. kompani vallutasid kõrg. 153,8, kuid nad võeti vastu tugeva kuulipildujatulega S e k e r i n o suunast ja sama kõrg. tagalängult; kompanid olid sunnitud maha heitma. Suurtükiväe „jaod sideks jalaväega“ jõudsid kiviteele ja suunasid patareide tule vastase tulepesadele kõrg. 153,8 tagalängul ja S e k e r i n o rajoonis. Vastane oli sunnitud kõrg. 153,8 tagalängu varsti maha jätma.

Kell 1305 pataljoni teine ešelon — 3. laskurikompani — viskas vastase osad mõjuva

täagilöögiga tagasi nimeta kõrg., mis 400 m kivitee ülesõidukohast ida pool, ent vastase tule tõttu Sekerino suunast enam edasi ei pääsenud.

*

Kell 1310 staabi ülem organiseeris uue KP kõrg. 153,8 — kivitee ülesõidukoha läheduses; sinna liikus ka pataljoniülem. Vaatlus organiseeriti sellelt kõrg. Pirova ja Fedurniki suundades, ülesõidukohalt — Peski, 150,1 ja 160,1 suundades.

Lahinguvooi jagu ja pataljoni SP jäävad esialgu Danilkovo'sse.

Patül andis käsu:

„Suurtükiväel vastane Sekerino ja Lipovtsõ rajoonis maha suruda. 3. kompanil rünnata Sekerino küla lõunast, 1. kompanil minna Sekerino'st mööda loode poolt. 1. kompani pealetungi toetada kogu tangikompaniga, möödudes raskesti-ületatavast kraavist põhja poolt.“

Parempoolse naaberrügemendi pealetung ei arene sel ajal kuigi soodsalt I pataljoni-
nile. 2. laskurirügemendi vasaku tiiva osade rünnak kalmistule löödi tagasi; Peski küla lõunaosa on siiski vist 2. rügemendi käes, sest I pataljoni vaatlejad märkasid meie osade saabumist künkale 150,1 rajoonis. 2. laskurirügemendi suurtükitali kalmistu, Peski põhjaserva ja küngaste pihta 150,1 ning 160,1 läheduses kestab edasi.

III laskuripataljoni osad vallutasid kivitee kõrg. 153,8 loodelängul, kus heitsid maha tugeva tule tagajärjel Fedurniki suunast.

Selles olukorras I pataljoni ülem asetab I rühma rk-kompanist Danilkovo lõunaservale ülesandega toetada naabri rünnakut kalmistule ja Peski põhjaservale ning kindlalt tagada pataljoni tiiba ja seljatangust. Rk-kompani ülejäänud jõud patül nihutab kivitee rajooni. Ühtlasi patül nõudis patareide ja suurtükiväedivisjoni VP-de üleviimist kõrg. 153,8.

Samal ajal patül I palub II pataljoni ülemat tagada pataljoni tiiba 150,1 ja 160,1 suundadest.

Olukorrast ja tehtud korraldustest patül kandis telefoni teel ette rügemendiülemale (kell 1320).

Vahepeal II pataljoni kompanit, milline oli jõudmas nimeta kõrg., mis kivitee ülesõidukohast 400 m ida pool, rünnati vastase varudega metsatukast, mis ida pool 160,1. Samal ajal pataljoni osad võeti tugeva kuulipildujatule alla 160,1 suunast. Selle tagajärjel patül II otsustas jääda nimeta kõrgendikul ajutiselt kaitsele, kuid peajõududega rünnata tankide toetusel vastase kaevikuid 160,1 rajoonis, mille järel jätkata

pealetungi Lipovtsõ'le. Rünnak, mida toetasid tangid ja suurtükivägi, lõppes edukalt, vaatamata sellele, et vastane avaldas visa vastupanu; kell 1330 patül II sai mitu vastase kuulipildujat ja kümnekond vangi 160,1 juures. Vastane võttis ette vastulöögi umbes 2 kompani suuruse osaga metsast kivitee suunas, ent visati tagasi II pataljoni osade löögiga tiivale. Patül II jättis katteosa kivitee-äärseesse metsa ja jätkas uuesti pealetungi Sekerino'le ja Rudeleva'le.

Rügülilt saabus teade, et 2. laskurirügemendi peajõud on vallutanud Peski lõunaosa ja metsa, mis Misurova'st põhja pool, ning arendavad edukalt pealetungi kirde suunas.

Kell 1340 I pataljon vallutas Sekerino ja, toetatud paremalt tiivalt II pataljoni osade poolt, alustas edaspidist pealetungi.

Pataljoni staabi ülem organiseeris Sekerino's KP, side ja vaatluse. Kell 1350 saabus sinna patül.

Pataljoni lahinguvooi jagu ja SP nihutati põõsastikku kivitee rajoonis, majandusvooi jagu — Danilkovo'sse ülesandega olla valmis jagama sooja toitu pärast kella 1500.

III pataljoni osad on kõrg. 153,8 längu mööda välja jõudnud umbes ½ km kaugusele üle kivitee.

Umbes kell 1440 I pataljon vallutas kõrg., mis Rudeleva'st edelas, ja siis, arvestades III pataljoni mahajäämist, štšekin o.

*

Mis on ülaltoodud konkreetsetes näites eriliselt iseloomulikku punaväe lahingudoktriinile?

Kõigepealt näeme siin n.-n. eelpataljone, millised astuvad tegevusse siis, kui luursalgad osutusid võimetuks vastase lahingueelpostide tagasisurumiseks ning vastupanupositsiooni eelserva luuramiseks. Eelpataljonid kõvendatakse harilikult tugeva suurtükiväega (kaks divisjoni igale eelpataljonile) ja nende ülesandeks on — hävitada vastase eel- ja julgestuspositsioonid ning lahinguga luurata vastupanupositsiooni eelserva. Normaalselt laskuridiviisi pealetungiribas teotseb kaks eelpataljoni alluvusega vahetult divülile. Kui laskurirügement teotseb iseseisvalt, siis ta saadab ise välja eelpataljoni. Kuidas lahendati eelpataljonide küsimus kõnealusel näites, sellest pole autor andnud üksikasjalisemat ülevaadet.

Teiseks, laskuripataljon tuuakse kolonnis kuni kallaletungi lähtealuseni, kasutades varjatud lähiseid.

Kolmandaks väärrib märkimist „poliitilise momendi“ arvestamine lahingu eel: kompartei rakukesed allüksustes ja kompanite „politruk'id“ püüavad luua sõdurkonnas sõjakat meeleolu.

Edasi — varu puudumine ja „ešelonide“ kasutamise küsimus. Teatavasti punaväes nähakse ette varu vaid siis, kui väeüksuse tiib on lahtine. Sel juhtumil võib jätta varru kuni $\frac{1}{3}$ jõududest (1 laskurühm pataljonist) — ainsa ülesandega paareerida üllatusi. Muud teistes sõjavägedes varudele antavad ülesanded pannakse löögrupi teisele ešelonile (siin 3. kompani) või kolmandale ešelonile, kusjuures need ešelonid saavad kindla ülesande juba lahingu algul, s.o. ühelajal esimese ešeloni (= esijär-

gu) kompanitega. Esimese ešeloni kompanite (1. ja 2. komp.) lähimaks ülesandeks on vastase esijärgu-pataljoni võitlusjärgu-kompanite kaitserajooni vallutamine, kuna teises ešelonis olev kompani (3. komp.), teotsedes ühe esimese ešeloni kompani tiiva tagant, aitab esimese ešeloni kompanitel vallutada vastase esijärgu-pataljoni varukompani kaitserajooni. Järelikut sellel märgil tulevad üksteise kõrvale kõik kolm kompanit ning siin saavutatakse teatav jõude juurdevool.

Lõppeks olgu märgitud seegi asjaolu, et marssal Tuhhatševski kõneleb pataljoni-miinipildujatest, millised teistel andmetel pidid olema pataljonidest kõrvaldatud.

—ms—

Rohkem täpsust suurtükkide mõistete tarvitamisel.

L. E. § 100 ütleb: „Käsk peab olema õigeaegne, täppis (minu sõrendus), võimalikult lühike ja selge. Ta ei tohi võimaldada mitmesugust arusaamist ülesandest ja tegevusest.“

S. E. II § 92 ütleb: „Iga teate sisu peab olema täppis, lühike ja selge. Teadetes peab tarvitama lihtsalt keelt ja ütlusi, millel ei ole kahesugust mõtet.“

Neid väga õigeid ja kõigiti põhjendatud täpsuse nõudeid vaja täita mitte ainult käskude andmisel ja teatiste kirjutamisel, vaid alati ka igapäevases elus nii kirjas kui sõnas. Seda põhjusel, et ainult siis täpsus muutub meile harjumuseks ning vajaduse korral me suudame hõlpsasti, kiiresti ning õigeaegselt anda täpsed käsked, korraldusi ja teateid.

Jälgides tähelepanelikult meie kirjavahetuse redaktsioonilist külge, kuulates kaitseväljete loenguid, ettekandeid ja taktikalistel õppustel ja kaardiharjutustel, igapäevaseid kõnelusi jne. selgub, et sageli tarvitatakse ebaõiges tähenduses isegi sõrased algmõisteid nagu suurtükk, kahur ja haubits. Rääkimata meie ajakirjandusest, kus väga sageli leidub sõjaväeliste mõistete vassinguid, ka „Sõduris“ on esinenud üksikuid ebatäpsusi sel alal. Näiteks hiljuti lugesime pikemat kirjutist, kus käsitleti 130 km kaugusele laskjat kahurit, kuid nii pealikus kui ka tekstis nimetati seda kahurit alati suurtükiks.

On täiesti loomulik, et mõeldes üht asja (näiteks kahurit) ja öeldes või kirjutades teist (näiteks suurtükki või haubitsat), käsusaajad, kuulajad või lugejad ei saa asjast õigesti aru. Nad on sunnitud esitama küsimusi, millele vaja vastata ning anda täiendavaid seletusi ja selgitusi. See on aga väärnähe, eriti lahingolukorras või taktikalisel õppusel, sest tekitab arusaamatusi, liigseid seletusi ja ajakaotust.

Sääraste nähete vältimiseks ja „ühise keele“ saavutamiseks pole liigne selgitada lühidalt neid mõisteid, millede kasutamisel esineb kõige rohkem ebatäpsusi.

Kahur on pika rauaga, lameda lendjoonega ja suure laskekiirusega suurtükk.

Haubits on lühikese rauaga, järsu lendjoonega ja väiksema laskekiirusega suurtükk.

Müüser ja mortiiir on lühima rauaga, järsuma lendjoonega ja väikseima laskekiirusega suurtükk.

Suurtükk on üldmõiste, mis kahuri, haubitsa ja müseri suhtes on sama, mis mõiste inimene — mehe, naise ja lapse suhtes.

Suurtükkide mõistete õigeks tarvitamiseks on vaja tunda suurtükiliikide omadusi. Arvulised andmed meie ja RKKA suurtükkide kohta on toodud Juhi käsiraamatus lk. 230, 242 ja 243 ning neid pole mõtet siin korrata. Vaadeldes ja võrreldes neid andmeid üksteisega, näeme, et oma omadus-

telt kahurid, haubitsad ja müüserid erinevad üksteisest tunduvalt.

Eestoodu põhjal me peaksime alati „tangitõrjesuurtüki“ asemel tarvitama „tangitõrjekahur“, sest vastase tankide tulistamiseks kasutatakse normaalselt ainult kahureid. Haubitsaga tulistatakse tanke harilikult ainult siis, kui tangid ründavad haubitsapatareid, -rühma või üksikult teotsevat haubitsat. Seega normaalselt haubits tulistab tanke ainult endakaitseks. Müüseriga pole üldse mõtet tanke tulistada, sest väga järsu lendjoone ja väikese laskekiiruse tõttu nende tabamine on äärmiselt raske.

Samuti tuleks „õhukaitsesuurtüki“ asemel alati öelda „õhukaitsekahur“, sest haubitsatega ega müüseritega ei saa edukalt tulistada õhumärke.

Sõnade „kahurvägi“ ja „kahurväelane“ asemel tuleks alati tarvitada sõnu „suurtükivägi“ ja „suurtükiväelane“. Seda põhjusel, et suurtükk on üldmõiste ja meie suuremad ühikud, s. o. grupid sisaldavad nii kahuri- kui ka haubitsapatareisid.

Sagedasti kasutatava sõna „saatesuurtüki“ asemel tuleks täpsuse mõttes öelda „saatekahur“ või „saatehaubits“ vastavalt sellele, kas saatesuurtüki ülesandeid täidab kahur või haubits. Sama maksab ka sõna „jalaväesuurtüki“ suhtes.

Teisest küljest võib tähele panna paralleelvormi tarvitamist. Taktikalistel õppustel, manöövritel, õppuste harutustel ja

kaardiharjutustel oma ja vastase jõudude arvulisel analüüsimisel sõna „suurtükk“ asemel võib vahel kuulda sõna „toru“. Sõna „toru“ on väga ebamäärane žargoon ja sellest tuleks loobuda, sest L. E. ja Sv. E. V räägivad kõikjal vaid suurtükkide arvust. Suurtükil pole midagi sarnast „toruga“, sest torusid on väga mitmesuguseid, nagu veetoru, gaasitoru jne. Nagu püssil ja kuulipildujal, nii ka suurtükil on raud, mitte aga toru. Ka sõna „toru“ lühidus ei oma mingit tähtsust, sest sõna „kuulipilduja“ on palju pikem ja selle asemele pole seni tarvitusele võetud analoogilist lühendit.

Lähemal vaatlusel selgub, et olukorra hindamisel tuleks arvestada mitte ainult suurtükkide arvu, vaid ka liike, s. o. kui palju on kergekahureid, kergehaubitsaid, raskekahureid ja raskehaubitsaid või vastavaid patareisid. Seda põhjusel, et oma liikuvuselt, tulemõjuvusest, tulekiiruselt ja laskeulatusest nad erinevad üksteisest väga palju. Pealegi tehakse vahet kk ja rk arvus, kuna suurtükid erinevad üksteisest palju rohkem kui kuulipildujad.

Lõppeks tuleks vaid soovida, et võimalikult peatselt hakataks suurtükkide mõisteid tarvitama õieti ja täpsalt, sest sellega väldime igasuguseid arusaamatusi ning saavutame „ühise keele“. Seda on aga hädasti vaja, eriti mitmesuguste väeliikide koostööl, sest koostöö aluseks on ühesugused arusaamised.

—m.

Allveelaevastiku Sihtkapitali tegevuse ülevaade.

Kapten J. Luks.

Allveelaevastiku Sihtkapitali juhatus lõpetas 1. aprillil 1936. a. allveelaevade ehitamiseks korraldatud võistluskorjanduse, mille eesmärgiks oli koguda ühe aasta ja 10 päeva jooksul kr. 120 000. Tegelikult aga koguti selle aja jooksul kr. 136 298:01 või 113,5% kogumiseks ettenähtud summast. Kuna enne võistluskorjandust oli Sihtkapitalile laekunud mitmesuguste annetuste näol kr. 57 994:67, siis 1. aprilliks 1936. a. tõusis annetuste üldsumma kr. 194 292:68. Kui laekunud üldsummale juurde lisada hiljem laekunud panga %, siis võib mainida, et Sihtkapitali juhatus saavutas ülesseatud eesmärgi kr. 200 000 kogumisega, milline summa

on tarvilik allveelaevade hävitajate ehitamiseks. Kogutud summa kr. 200 000 on sihtkapitali juhatuselt poolt ka üle antud Härra Riigivanema käsutusse allveelaevade hävitaja ehitamiseks järgmiselt:

— kr. 160 000 28. nov. 1935. a. ja

— kr. 40 000 29. septembril 1936. a.

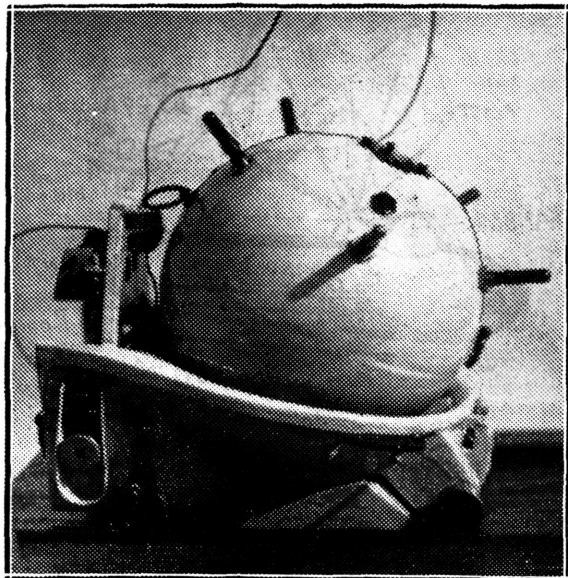
Võistluskorjandusel tegutses kõige tulemusrikkamalt Valga toimikond, kogudes kr. 4 969:86 või 248,4% kogumiseks määratud summast, tulles seega esimesele kohale; teisele kohale — Pärnu toimikond 186,6% ja kolmandale kohale — Põltsamaa toimikond 150,1%.

Tulemusrikkamatele toimikondadele, abitoimikondadele ja kogujatele annetati

mälestuseks ehitatava laeva kujutisega rinnaskantavad märgid. Kokku 604 märki.

*

1. septembril 1936. a. Sihtkapitali juhatus alustas uuesti raha kogumist, seekord ehitatavale allveelaevade hävitajale relvade muretsemiseks. Raha kogumine toimub samuti üleriiklikus ulatuses nagu

Müinimudel, valmistatud Merejõudude poolt. Auhind võistluskorjandusel I kohale tulnud Harjumaa toimkonnale.

eelmisel korjandusel ja eesmärgiks on seatud koguda 8 kuu ja 3 pv-ga kr. 120 000.

Korjandus viiakse läbi võistluskorjanduse teel toimkondade, abitoimkondade ja korjajate poolt. Kuna eelmisel võistluskorjandusel oli moodustatud juba 20 toimkonda ja toimkondade poolt tarviduse järele abitoimkondi ja korjajaid, siis käesolevaks võistluskorjanduseks Sihtkapitali juhatus organiseeris ümber mõned endised passiivsed toimkonnad ja lõi juurde 8 uut toimkonda. Nii kujunes, et praegu relvade heaks korraldatud võistluskorjandusel tegutsevad kindlate tegevuspiirkondadega 28 toimkonda, nendest 27 toimkonda kodumaal ja 1 Välis-Eesti toimkond.

Kogumiseks määratud summa — kr. 120 000 on ära jagatud toimkondade vahel proportsionaalselt kogumise võimalustele järgmiselt:

1. Harjumaa	kr. 5 500	15. Tallinna	kr. 32 000
2. Hiiumaa	„ 700	16. Tartu	„ 8 000
3. Kuressaare	„ 1 000	17. Tartumaa	„ 7 000
4. Läänemaa	„ 3 000	18. Tapa	„ 1 200
5. Narva	„ 4 000	19. Tõrva	„ 1 000
6. Nõmme	„ 1 600	20. Türi	„ 1 000
7. Paide	„ 2 000	21. Otepää	„ 300
8. Paldiski	„ 250	22. Valga	„ 1 900
9. Petseri	„ 2 500	23. Viljandi	„ 1 700
10. Põltsamaa	„ 800	24. Viljandimaa	„ 4 000
11. Pärnu	„ 3 800	25. Virumaa	„ 5 000
12. Pärnumaa	„ 4 500	26. Võru	„ 1 300
13. Rakvere	„ 2 000	27. Võrumaa	„ 4 000
14. Saaremaa	„ 2 250	28. Välis-Eesti	„ 17.500

Sihtkapitali arvete seis oli 1. detsembril 1936. a.

Kassa arve	Kr.	86:27
Jooksev arve Eesti Pangas	„	3 496:66
Posti jooksev arve	„	101:17
Jooksev arve Krediid Pangas	„	2 981:94
Kulude arve	„	5 108:67
Riigivanemale üle antud	„	200 000:—
Tähtajaline arve Krediid Pangas	„	30 000:—

Kokku: Kr. 241 774:71

Annetuste arve	Kr.	230 380:38
Mitmesuguste tulude arve	„	6 743:64
Protsentide arve	„	4 650:69

Kokku: Kr. 241 774:71

Nagu arvete seisust näha, on Sihtkapitalile üldse laekunud kr. 241 774:71 või 75,5% kogumiseks ettenähtud kr. 320 000. Selle summa kogumisel on kulused tehtud kr. 5 108:67 või 2,1% kogutud summast, seega kinni peetud kokkuhoiu põhimõttest,

et Sihtkapitali ülesandeks on raha kogumine, mitte aga kulutamine. Kulude peamise osa moodustavad möödapääsematud väljaminekud, nagu post, kantseleimaterjal, reklaam, tempelmaksud, toimkondade organiseerimine jne.

Allveelaeva arengust.

Sissejuhatus.

Meie kaitselaevastiku uuendamine Inglismaal hiljuti vette lastud allveelaevade „Kalev'i“ ja „Lembit'u“ näol annab soodsat juhust pilku heita seda liiki sõjalaevade arengule.

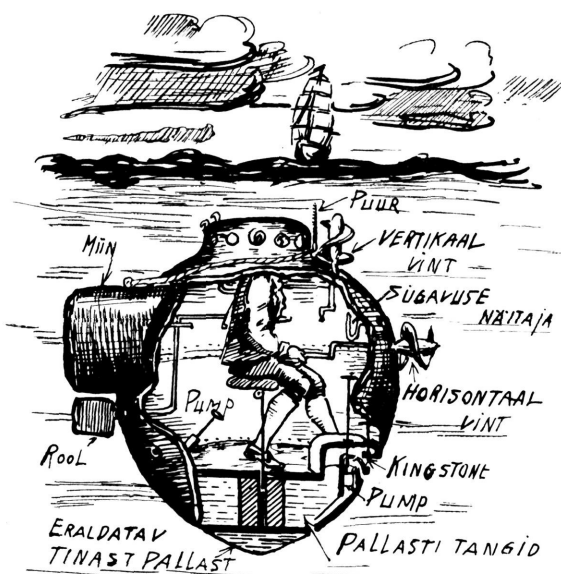
Palju aastaid on juba möödunud sellest, kui allveelaev on muutunud sõjalaevastiku lahutamatuks osaks, kusjuures operatsioonide ring, mida täidavad allveelaevad, üha laieneb. A-laeva paremused on: 1) võimetus ootamata rünnata vastase raskeid la-

hingulaevu, ja 2) vaenlase käest pääsemise võimalus sukeldumise teel ning vee all oma koha muutmisega. Allveelaeva peamisi ülesandeid on miinide veeskimine, teatud punktide blokeerimine j. n. e. Seoses näidatud ülesannetega a-laeval peavad olema seadised, mis võimaldavad maksimaalse kindlustundega täita eespool loetletud operatsioone.

Lühike ajalooline tagasivaade a-laeva arenemiskäigule.

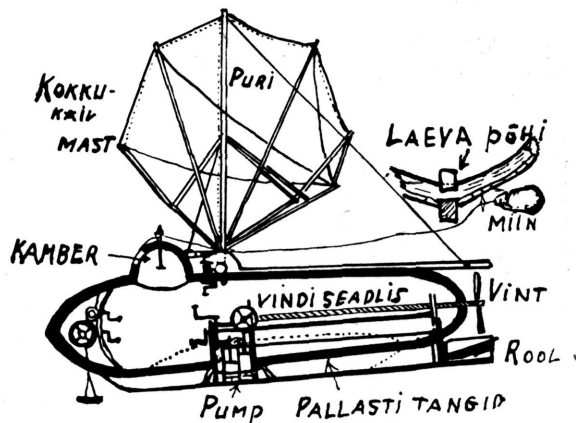
Esimene allveepaadi ehitas kuulus Hollandi leiutaja Cornelius van Drebbel aastal 1624. Ühel päeval jalutades Londonis piki Thames'i kallast ta märkas, kuidas kalurid lasevad soovitud sügavusele kaladega täidetud kaste. See juhataski teda mõttele, ehitada a-paati. Õhk sellesse pääsis pika toru kaudu, mille ots veest välja ulatas. Paadi küljed, põhi ja katus olid üle tõmmatud vastavates keemilistes ainetes läbiimbutatud, veekindla nahaga. Selliseid a-paate van Drebbel ehitas kaks. Ühe ta kinkis inglise kuningale Charles I, kes selles tegi lühikese allveereisu. Teise ta saatis kingituse näol Moskva suurvürstile kui „ebatavalise leiutise“.

Edasi a. 1775 ameeriklane Bushnel ehitas samuti puust allveepaadi „American Turtle“ (Ameerika kilpkonn), mis omas horisontaal- ja vertikaalkruvid. Liikumine paadile anti inimjõul töötavate kruvide abil (vt. joon. nr. 1). See a-paat tegi ebaõnnestunud katset New-Yorgi reidil seisvat inglise fregatti „Eagle“ põhja lasta.

Joon. 1.

A. 1800 ameeriklane Fulton ehitas samuti nagu tema eelkäijad puust kerega allveepaadi, mille ta ristis „Nautilus I“. Esmakordselt ta võttis sukeldumisel tarvitusele horisontaalrooli püüas (ahtris). Paadi liikumist võimaldasid purjed ja kruvi käsitsemisega (vt. joon. nr. 2).

Joon. 2.

Esimene a-paat mehhaanilise seadisega projekteeriti a. 1863 ja ehitati valmis järgmisel aastal Prantsusmaal „Le Plongeur“ (sukelduja) nime all (vt. joon. nr. 3). Ta omas 80 H.J. masina, mis töötas surutud õhuga. Edasi viimisteldakse liiklemise sea-

Joon. 3.

dist plahvatus-jõuandja tüübiga. A. 1887 rootslane Nordenfeld ehitas a-paadi aurumasinaga. See paat omab juba 2 torpeedoaparaati ja 2 kuulipildujat. Esimene a-paat el.-mootorite ja akumul. „Gustaf Zede“ oli ehitatud aastal 1893. Siis a. 1899 ilmus ehitusest a-paat „Narval“ aurumasina, el.-mootorite ja akumul.-patareiga. See on ühtlasi esimene a-paat kahekordse kerega. A. 1904 sakslased ehitasid „U-1“ — plahvatus-tüüpi mootoriga ja el.-mootoriga ühes akumul.-patareiga. Lõpuks a. 1912 sakslased ehitasid „U-35“ — esimene a-paat diisel-mootori ja elektriseadisega. Sellest ajast peale a-laev areneb kui soojuselektri veesõiduk, ja kui „U-35“ oli kõigest 720 tn veeväljasurvega ja diisel-mootorite võimsusega 1800 E. H. J., siis tänapäeva allveeristlejad omavad veeväljasurvet kuni 4300 tn ja diisel-mootorite võimsust kuni 10 000 E. H. J.

Otsustava momendina a-laevade arengus olid Plantée el.-akumul. leiutis 1859. a.

ja selle viimistlemine praktiliseks kasutamiseks. Samuti Whitehead'i torpeedo ja diisel-mootori leiutis. Metallurgia katkestamatu progress lubab kasutada peent lehtterast kõrge vastupidavusega ja kui esimene puust kerega allveepaat võis sukelduda kõigest mõne meetri sügavusele, siis praegune allveeristleja vabalt sukeldub kuni 130 m sügavusele, kus, nagu teada, veesurve on 14 abs. atm. Allveelaevad jagunevad: a-ristlejaiks, a-miinideveesk-jaiks, a-monitoreks, positsiooni ja eskaad-rilisteks a-laevadeks. Iga üksuse eriüles-ande määrab ära juba selle nimetus.

A-paadi konstruktsioon.

A-laeva konstruktsioon väga erineb pealveelaeva omast. Igas a-paadis kõige huvitavam on: kere ehitus, sukeldumise ja tõusmise seadis, masin, relvastus, side-abinõud kaldaga ja paadi juhtimise orga-nid. A-paadi kere on tavaliselt kahekord-ne, omab sigarikujulise vormi ärälõigatud otstega. Seesmine kereosa on ehiatud paksemast teraslehest kui välimine. Kahe kere vahele paigutatakse pallast- ja kütte-õli tanke, samuti surutud õhu balloone ja ka tõkkemiine. Paadi keskmise osa peal on kõrgendus, n. n. torn. Selles koondu-vad paadi juhtimise organid ja on sisse-väljapääsu luuk. Oma pikkuselt paat jaguneb 5—6 veekindlateks ruumideks, millede ülesanne on suurendada paadi ujuvust. Iga paat omab ujuvuse tagavara 20—30% pealvee veeväljasurvest, — teiste sõnadega, sukeldud seisundis selle kaal on 20—30% suurem pealvee omast.

Sukeldumine ja tõusmine.

Paadi sukeldumine teostub teatud osa merevee sissevõtmisel pallasttankidesse. Selleks avatakse kingstonid (klapid). Pal-lasttankide täitmiseks kulub umbes 1 min. Peale selle kui torn on peaaegu kattunud veega, pannakse tegevusse n.-n. sügavus-roolid, — horisontaalroolid asetsevad paadi vööris ja ahtris (pärast), — ja saavutades soovitud sügavuse, mida näitab sügavus-mõõtja, paadile antakse jälle horisontaalne asend. Selleks abinõuks teenivad n.-n. different (pikuti kallakus) tangid, mis asetsevad paadi vööris ja pärast. Peab tä-hendada, et tasakaalu küsimused a-laeval mängivad väga suurt osa ja igasugused tegurid mõjuvad kohe selle stabiilsusele. Näiteks, pärast torpeedo väljalaskmist saab laev tunduva differendi; sama nähe ilmneb miinide veeskemisel. Paadi tasakaalusta-miseks pärast torpeedo või miini eralda-mist teenivad n.-n. täiendustangid. Kütte-

aine tangid, millised asetsevad paadi kere-de vahel, täituvad jooksvalt mereveega, vastavalt nende tühjenemisele. Kiire su-keldumise vajadusel täidetakse mereveega n.n. õiendav tank. Igal a-paadil peavad olema pea-, õiendav- ja differenttangid.

A-paadi tõusmine teostub järgmiselt. Surutud õhuga puhutakse läbi õiendav tank, mille tagajärjel paat tõuseb nõnda-palju, et torni ülemine osa ilmub vee-pinnale. Siis avatakse luuk ja pannakse tegevusse võimsad õhumasinad ning suru-tud õhuga puhutakse tühjaks peatangid. Tõusmise ajaks on umbes 5 min.

Jõuallikad.

Liiklemist võimaldav seadis koosneb: diisel-mootoritest, el.-generaatori- ja moo-torist ning akumul. patareist. Diisel-moo-torist lahendas ideaalselt jõuallika probleemi a-laeva liikuma panemiseks pealvee ole-kus. Kuid allvee olekus on nõutav jõu-allikas, milline ei vaja õhu juurepääsemist väljaspoolt, ei anna palju soojust ega suurt hulka äratõotatud gaase ja mis töötab vaikselt. Ainsaks selliseks jõuallikaks on el.-mootor, millist toidab akumulaatori pa-tareid vool. Pealvee olekus sama elektri-mootor töötab dünamomasinana ja laeb patareid. Praegusaja allveelaevadesse ha-rilikult asetatakse 2 diisel-mootorit suure-maks kindlustuseks ja mõnedes a-laevades nende võimsus on väga suur. Nii prant-suse allveeristleja „Surcouf“ diis.-mootorite võimsus võrdub 7600 E. H. J. ja inglise — „Thames'il“ — isegi kuni 10 000 E. H. J.

Relvastus.

A-laeva relvastus koosneb torpeedo-aparaatidest, kahureist ja kuulipildujaist. Torpeedoaparaadid asetsevad peamiselt paadi vööris ja ahtris, kuid on ka teist-suguseid asendusviise. Torpeedo-aparaadid kujutavad endist pronkstorusid, millesse pannakse torpeedo. Selle väljalaskmisel avatakse t-aparaadi eelkaan ja surutud õhuga pannakse torpeedo välja lendama. Samal ajal vastav seadis paneb käima tor-peedo enese masina. Torpeedoaparaatide arv allveelaeval on tavaliselt 6—8; suure-matel isegi kuni 16. A-laev läheb merre laetud torpeedoaparaatidega ja peale selle võtab kaasa tagavaraks torpeedosid.

Suurtükid asetsevad a-laeva tekil. Suu-remal osal juhtumeil kasutatakse neid ka kui zeniitkahureid. Artilleria tähendus a-laeva lahinguvõimsuse suhtes on väga suur, arvestades kahuritule määratud hä-vitamisvõimet ja torpeedo hinna mitme-kordsust võrreldes mürsuga. Viimasel ajal suurtele a-laevadele ehitatakse veekindel

angaar, kus sees hüdroplaani hoitakse kokkupandud pindadega. Teda võib tarviduse korral kiiresti kokku panna ja ära kasutada luureks või sideks baasiga. A-laeva juhtimine on koondatud keskpостile komandotornis.

Side.

Sideks allvee olekus tarvitatakse vastuvõttel — hüdrofooni ja saatel — traaditelegraafi. Taaditelegraafi jaama võimsus suurtel a-laevadel küünib kuni 2—3 kv saatekaugusega kuni 350 km. Traadita ühenduse pidamine a-laeval on võimalik isegi allvee olekus. Peale selle on tarvitusel ka telefon. Avarii korral a-paat, mis on vajunud merepõhja, vabastab poi sellele mähitud traatkaabliga. Poi tõuseb veepinnale. Konvoeriv laev püüab selle kätte ja loob telefonilist ühendust a-laeva meeskonnaga. Kui paat saab kerresse augu ja osa ruumidest täitub veega, võib kiireks tõusmiseks vabaneda tinast raskustest, mis on kinnitatud paadi kiilu all. Neid raskusi on mitu ja igaüks kaalub mõni tonn. Peale selle tarvitatakse selleks otstarbeks surutud õhku, mille tagavara suurematel a-laevadel on kuni 5 m³ 200 atm. surve juures.

Vee all olemise aeg ja ventilatsioon.

Katkestamata vee all viibimise vältust määravad ära: akumul. patarei maht, elektrimootorite võimsus ja eelkõige võimalus värskendada õhku, mis vajalik

meeskonnale hingamiseks. Õhu värskendamiseta sukeldunud oleku normiks a-laevale loetakse umbes 15 tundi. Kui aga panna tegevusse õhuvärskendamise abinõud, võib a-laev ühte joont olla sukeldatud seisundis mitu päeva. Akumlaatori patarei maht on tavaliselt küllaldane 200—250 miili allvee läbisõitmiseks vähendatud käigul.

Kokkuvõte.

A-laeva tähtsust on kõige paremini näidanud Maaailmasõja faktid, kus saksa a-paadid sõja jooksul uputasid ainult inglise kaubalaevu 6682000 tn; peale selle 7335000 tn inglise kaubalaevu vigastati, kuid ei uppunud. Üldiselt aga keskriikide a-paadid uputasid ühtekokku 11553000 tn liitlaste kaubalaevu. Peale kaubalaevade sakslased uputasid mitukümmend sõjalaeva. Maaailmasõja algusest peale kuni selle lõpuni oli saksa a-laevu tellitud 811 tk.

Sõja lõpu poole liitlased töötasid välja kaunis edukaid abinõusid võitluseks a-paatide vastu. Need oleksid: kaubalaevade varustamine kahuritega, tõkkevõrgud, miinide väljad, sügav-pommid, n.-n. „lõksulaevad“, milliseid varustati kuuldeaparaatidega, a-paatide jälgimine ja pommitamine õhust, rammimine pealvee laevade poolt j. n. e.

Lõpetades seda lühedat ülevaadet a-laeva arenemiskäigu kohta, võiks tähendada, et tänapäeval kõik mereriigid, nii suured kui väikesed, pööravad küllalt suurt tähelepanu a-laeva tähtsusele ja ehitavad neid juurde.

G. B.

Bibliograafia.

POOLA.

„POLSKA ZBROJNA“,
sept.-okt. 1936. a.

1. Uusi mõtteid lennukite võitluse kohta õhus. Maaailmasõja ajast juba tuntud prantsuse lendur Pierre Milon, kelle teenistus mõõdus peamiselt hävituslennuväes, avaldab huvitavaid mõtteid võitluse kohta lennukite vahel õhus. Seda küsimust on viimaste aastate vältusel sõjakirjanduses kaunis tihti sõelutud, kusjuures on kujunenud enamvähem üldiseks arvamiseks, et võitlust vaenlase vastu õhus tulevikus teostatakse peamiselt kahte tüüpi lennukite abil, millistest esimene on üheistmeline ja võib tulistada ainult lennu suunas, kuna teine neist seevastu on mitmeistmeline, omab mitu mootorit ja on varustatud suurema arvu

relvadega, mis võivad tulistada veel külgedele, üles, alla ja tahapoole, vältides seega n. n. surnud nurkade tekkimist.

Selline materjalosa eeldab tulevikus nendesamade võitlusviiside kasutamist, mis sugused olid tarvitamisel Maaailmasõjas, kus vaenlase hävitamiseks õhus oli vaja manööverdada ennast soodsasse asendisse („surnud nurgad“) ja sealt juba vahetult tabada kuuliga lendurit või mõnd temalt juhitava masina elulisemat osa nii tõsiselt, et lennuki püsimine õhus muutuks võimatuks. Kuid ühtlasi tänapäeva lennuki lahinguomadused on tolleaegsetega võrreldes siiski niipalju muutunud, et nüüd vaenlase tabamine õhuvõitluses kuuliga on saanud kogu raskeks ülesandeks.

1918. a. hävitaja võis arendada kiirust: harilikul lennul 180—200 km ja pikeerimisel

250 km tunnis. Samal ajal nende hävitajate ründamisobjektide, vaatlus- ja luurelennukite kiirus oli kõigest 160—170 km tunnis. Seega siis märgile lähenemise kiirus 80—100 km tunnis ehk 25—30 m sekundis. Kui võtta arvesse, et tabavat tuld sai anda 200 m pealt ja tulistamist pidi lõpetama 50 m kaugusel märgist (vastase lennukist), siis jäi ründajal laskmiseks aega 5—6 sek. See ajavahemik tegelikult vähenes veelgi, sest — nagu kinnitab autor oma isiklikkude kogemuste varal — kindla tabamuse saavutamiseks ei tohtinud tuld avada kaugemalt kui 100 m pealt.

Kaasaja lennukite tunni kiirus on: hävitajal 500 km, pikeerimisel 700 km ja pommituslennukil ümmarguselt 300 km. Nii siis hävitaja kiirus lähenemisel märgile (pommitajale) on 400 km tunnis ehk 100—120 m sekundis, jättes lendurile aega vaenlase tulistamiseks kõigest 1—1½ sek. Kui sealjuures veel võtta arvesse, et kaasaja hävitajal, mis kaalub kuni 2½ tonni ja seepärast on raske manööverdamiseks, pole palju ühist oma akrobaatilise eelkäijaga Maailmasõja päevilt, mis kaalus kõigest 500 kg ning oli liikuv ja paenduv juhtimisel, siis praktiliselt võiks see tulistamis-aeg veelgi väheneda.

Seega tänapäeval pole kuigi rahuldavaid väljavaateid tulevõitluseks lennukite vahel õhus, vähemalt mitte sellisel kujul nagu see sündis Maailmasõjas, kus vaenlased kokkupõrkel sooritasid üksteise ümber keerukaid ning efektseid evolutsioone, valides soodust momenti, et vastast kuulirahega üle külvata. Kaasaja lendur oma moodsal, kuid raske mootoriga, hulga relvadega ühes vähemalt 4000 padrunita ja suure kütteenite tagavaraga masinal pole võimeline täitma selliseid akrobaatilisi numbreid, mida võib läbi teha ainult kergel lennukil. Pikeerimisel moodne lennuk arendab sellise kiiruse, et isegi näiteks 10 000 m pealt laskumist alates ta riskeerib vastu maad purukumist, kuna jälle järsul lennuki uuesti viimisel horisontaalsesse seisundisse, võivad rebeneda tiivad, tüüripinnad jne. Peale selle kogemused näitavad, et pikeerimisel täie gaasiga, näiteks, 5000 m kuni 1000 m peale lenduril võib tekkida tõsiseid kehalisi häireid nagu: momentaalne pimedaksjäämine (silmade ees läheb mustaks), hingamise takistus, mitmesugused kuulmise häired jne. Loomulikult ei saa lendurilt niisuguses füüsilises seisundis loota vastase tabavat tulistamist.

Lühidalt: õhuvõitluse küsimus on sattumas ummikusse. Autori arvates oleks võimalik leida siit väljapääsu, kui varustada

lennukid relvadega, milliste kuulid ei tarvitseks vahetult lennukit tabada, vaid võiksid selle rivist välja viia langedes või lõhkedes kuskil lennuki läheduses.

Et see on mõeldav, selleks toob autor järgmise näite. 1905. a. admiral Roždestvenski laevastikus, mis liikus Läänemeres Kaugesse Itta, oli kavatsatud saavutada julgeolekut jaapanlaste allveelaevade vastu seega, et valmistati ette mehi, kes vaenlase ilmudes pidid vette hüppama, tema laeva juurde ujuma ja kotiga selle periskoobi kinni katma, rõõvides seega sukeldunud laevalt nägemise võimaluse. Loomulikult ei võinud selline küsimuse teoreetiline ja pealegi veel kaunis primitiivne lahendamine anda tõhusaid tulemusi ja selle tagajärjel 1914. a. püüti juba vaenlase allveelaeva rivist välja lüüa tema vaatlemisvahendite tulistamisega suurtükkidest ja kuulipildujatest. Kuid tabamusi oli vähe, sest periskoop kujutab endast ikkagi väikest ja pealegi veel kiiresti vee alla kaduvat märki. Seepärast tuli otsida uusi, mõjusamaid abinõusid võitluseks allveelaevade vastu. Sellisteks osutusid erilised, alul 25 kg, pärastpoole aga 100—200 kg rasked granaadid, milliseid visati allveelaeva arvatavas asukohas võimalikult suurel arvul vette, kus nad vastavalt süütaja reguleerimisele mitmesuguses sügavuses lõhkesid, sünnitades laevale, seda vahetult tabamata, lõhkemisel liikuma pandud veemasside survega raskeid vigastusi.

Autor arvab võimalikuks analoogiliselt sellele korraldada ka lennukitevastast võitlust õhus. Praeguse aja õhujõududest kõige kardetavamaks tuleb lugeda pommitajat lennukit, missuguse peamiseks ülesandeks on rünnakute sooritamine vaenlase elukeskustele rinde taga, et demoraliseerida rahulikke elanikke ja seega mõjutada sõja saatust. Teiste tõhusamate abinõude puudumisel soovitab autor võtta tarvitusele nende lennukite vastu erilisi tugeva lõhkejõuga granaate. Nende kasutamine võiks, näiteks sündida järgmiselt: mõnelt meie lennukilt visatakse ülalt allpool tihedas rivivormis liikuva (aparaatide vastastikune julgustamine tulega) vaenlase pommitajate salgale granaate, mis on reguleeritud lõhkemiseks mitte maapeal, vaid õhus vastase lennukite kõrgusel ja läheduses, ilma et nad sealjuures tarvitseksid vahetult tabada mõnd lennukit. Nende granaatide lõhkemine sünniks niisuguse jõuga, et sealjuures tekiks tugev, tormitaoline õhuliikumine, mis paiskaks lennukid segi, rebiks neilt tiibu ja sünnitaks teisi raskeid ja hävitavaid vigastusi.

Nende granaatide viskamine võiks sün-

didada kuni 500 m kõrguselt vaenlasest ja see protseduur ei olevat eriti keerukas, küll aga tekitavat mõnesuguseid raskusi vastavat tüüpi granaadi konstrueerimine. See pidavat suutma hävitada vastase mitte oma kildudega, vaid õhumasside liikuma panemisega ja seepärast omama mõnest kergest metallist valmistatud õhukesed seinad ja sisaldama palju tugevajõulist lõhkeainet, umbes 75% granaadi kogukaalust. Igal pommitajatevastasel lennukil võiks olla sääraseid granaate 15—20 tk, millest jatkuks, et vastase pommitajate salka kahjutuks teha, kuna rivikorras lennates tal (s. o. salgal) on raske manööverdada võrreldes ründajaga, kes enamasti teotseb hajutatult ja seega säilitab täieliku liikumis- ja tegevusvabaduse oma vastase suhtes. Näiteks, nelja lennukiga, mis suudavad võtta kaasa ümmarguselt 60 granaati, olevat võimalik kokkukõlastatult teotseades, luua õhus 400—500 m laia ja umbes 100 m kõrge tõkke, millest läbitungimine võiks kujuneda vastase lennukitele saatuslikuks.

Lendava personaali tehniline ettevalmistamine niisuguseks õhuvõitluseks ei sünnitavat — autori arvates — mingeid raskusi, kuid seeläbi kättesaadavad paremused olevat suured ja nimelt: kaob tarvidus keerukaks manööverdamiseks õhus, mis nõuab lendurilt suurt osavust ja milleks moodsad hävitajad pole ka hästi kohased vaid võitlus õhus kujuneks granaatide viskamiseks vastase lennukitele, milleks on kerge ette valmistada iga lendurit; punktulistamise asemel tuleks teatav õhuruum täita lõhengutega, mis on eriti sobiv õõpimeduses, kus vastase tabamine kuuliga on praktiliselt võimatu.

Nende Pierre Mélon'i mõtete üle on sõjakirjanduses elavalt vaieldud ja üldiselt otsusele jõutud, et nad väärivad tõsist tähelepanu ja juba nii mõneski riigis on asutud vastavate katsete sooritamisele (Itaalias, Ameerikas, Prantsusmaal jne.), milliste ülesandeks on selgitada küsimuse lahendamise võimalusi nii tehnilisest vaatepunktist kui ka taktilisest mõttes. Väikeriikidele, kellel muid õhukaitsevahendeid on vaid piiratud arvul, pakuks käesoleva küsimuse konkreetne lahendamine seega erilist huvi, mispärast ka eeltoodud read peaksid suutma pakkuda meie lugejatele ainet mõtlemiseks.

2. Moodsalt organiseeritud sõjavägi. Üks tuntud prantsuse sõjakirjanik (kindr. Alléhaut oma teoses: „Etre Prêts“) avaldab arvamus, et nüüd kus sakslased on taasrelvastumas, praegune prantsuse sõjavägi

ei taktikaliselt ega ka operatiivselt ei seis enam oma ülesannete kõrgusel; tema sõjaline ettevalmistus on puudulik ja lahinguvalmis seadmine, eriti aga tööstuse mobilisatsioon, võtab liiga palju aega.

Arvuliselt nõrk katearmee ei suudaks saksa tuluutele tankidele, moodsate suurtükidele ja tänapäeva nõuetekohaselt organiseeritud jalaväele edukalt vastu panna, isegi mitte siis, kui ta oma tegevuses toetuks kuulsale Maginot'i kindlustatud joonele. On tarvis sõjaväge suurendada, ühtlasi teda varustades kõikide moodsate võitlusvahenditega tarvilisel arvul.

Ümmarguselt 20 diviisi sellest tulevases uuest mitmemiljonilisest armeest tuleks määrata mobilisatsiooni kätte, millist ülesannet need osad, piirikindlustistele toetudes, täidaksid aktiivselt, tungides sõja lahtipuhkemisel kaugele vastase territooriumile, et seega tagada oma sõjavõidude lahinguvalmisseadmist ja ühtlasi ka takistades vastase mobilisatsiooni.

Need kätteosad peaksid olema dislokeeritud piirikindlustiste ribas, koosnema rasketest ja kergetest soomusdiviisidest, peale selle veel n. n. lahingu ja kerged moto-ratsa diviisid (dywizje „bojowe“ oraz lekke dywizje „motokonna“), ja hoitama juba rahuajal võimalikult lähedal sõjaaegsete kooseisudeni, neid täiendades mobilisatsiooni korral tagavaraväelastega piiriäärsetest maakohtadest. Tegevteenistuse kestus neis kätteosades oleks 2 a. ja soomusosades, vähemalt ühel osal meeskonnast, isegi 4—5 a.

N. n. liinidiviisid organisatsioonilt üldjoontes sarnanevad kattediviisidele selle vahega, et sõjakorral nad komplekteeritakse sisemaal ja nii kiiresti kui vähegi võimalik. Stabiliseerunud rinde osade, tagalas asuvate mitmesuguste tähtsamate esemetega, maalaadega jne. käeshoidmiseks tuleks moodustada eriliisi kätteosi (oddzjaly obronne), mis koosneksid küllaldaselt automaatrelvadega varustatud jalaväe osadest, toetatud suurtükiväega, pioneeridega, tangitorje ja õhukaitse relvadega.

Rasket soomusdiviisid, rahuajal arvult 6—8, moodustaksid endast ülemjuhataja varu. N. n. läbimurdearmees peaks neid olema vähemalt 2. Ühe sellise diviisi kooseisu, peale staabi, lennuväe eskadrilli ja lahinguvõori, kuuluvad 3 brigaadi, millistest: üks — luure, teine — kallaletungi läbiviimiseks ja kolmas — vallutatud maalaadega käeshoidmiseks.

Luurebrigaad (teede, maastiku ja vastase luureks) moodustuks 2 rügemendist a

3 pataljoni, millistest igaühes 3 komp. à 3 rühma, à 3 soomusautot ja 3 motoriseeritud suurtükki. Kallaletungi brigaad koosneks: 3 pat. paksu soomuskattega, rk, 75 mm suurtükkidega ja raadiojaamadega varustatud gaasikindlatest tankidest; nende tankide raskus à 25—30 tonni, kiirus liikumisel teid mööda — 40 km ja maastikul 30 km tunnis, ületavad kuni 2½ m laiuseid kraave ja liikumismüra (mootor, lülikud) sumbutatud minimaalseni, et seeläbi oleks võimalik saavutada ootamatust vastase suhtes. Okupeerimise brigaadi kuuluksid: 2 jal. pataljoni, mis transporteeritakse tankide külge haagitavatel vankritel ja 70—80 poolsoomustatud murdmaastiku veoautol.

Selline raske soomusdiviis, mis sisaldaks kokku 250 lahingmasinat ja moodustaks endast rännakul 12 km pika kolonni, teostaks kallaletungi 2½—3 km laiusel rindel, kolmes ešelonis: eelvägi (eelosa), tulejark ja varu à 25—30 tanki igaühes.

Kerge soomusdiviisi ülesandeks oleks raskete diviiside tegevuse julgestamine ning vastavalt sellele koosneks luure- ja lahingeešelonidest. Neist esimene (motoriseeritud soomusbrigaad), sarnanedes üldjoontes vastavale raske-soomusdiviisi osale, omaks soomusautosid ja rk-ga varustatud tanke, ja peale selle veel igas pataljonis (peale 3 luurekompani) ühe jalaväekompani, milline veetakse 4 veoautol à 24—32 meest. Ešeloni tegevusrinde laius kuni 30 km. Lahinguešelon, mille ülesandeks on tähtsate maa-alade või esemete vallutamine ja käeshoidmine, organisatsioonilt sarnaneb raskediviisi pealetungi ešelonile selle vahega, et tangid on siin kergemat tüüpi ning kiirema liikumisvõimega, ja tema koosseisu kuulub veel üks lennavae eskadrill ja õhukaitse patareid.

Lahingudiviis (lahingeešelon) koosneb staabist, 1 luuredivisjonist, 3 lahingugrupist, 1 kergetankide kompanist, diviisi suurtükiväest, jalaväe varust, 2 pioneri kompanist, 1—2 tööpataljonist, teenistustest, parkidest ja motoriseeritud voorist.

Luuredivisjon moodustuks: 1 ratsaväe-eskadronist, 6 rk-ga relvastatud murdmaa soomusautost, 1 jal. kompanist murdmaa veoautodel ja 12 mootorrattast külgehaagitavate vankritega. Lahingugrupp omaks: 1 luurerühma, 1 jal. rügemendi, milles 3 pat., à 1 tangitõrje (8 rk) ja õhukaitse (4 rk) komp., 1 tangitõrje patareid, kokku 4 suurtükki, 1 saatepatareid — 6 suurt., 1 gaasijao, eriti suitsukatete loomiseks, 1 suurt. divisjon traktoriveoga (1 haubitsa patareid kal. 100 mm ja 2 kahuripat. kal. 75 mm). Diviisi suurtükivägi koosseisus: 2 haub. divisjoni,

kal. 100 mm ja 1 kahuridivisjon, kal. 75 mm, kõik motoriseeritud, traktoriveoga. Jalaväe varu: 2—3 pataljoni raskeveoautodel.

Seda tüüpi lahingudiviisid moodustavad sõjaväe pea jõu.

Kerge moto-ratsaväe diviis, kelle ülesandeks on lahingudiviiside julgestamine, koosneb luure-, lahingu- ja varuešelonidest. Esimesse neist kuuluks: 1 ratsaväe brigaad, 1 kergelt soomustatud ja rk relvastatud murdmaa eskadron, 1 küljekorvidega mootorratt. eskadron ja motoriseeritud suurtükiväe divisjon. Teine koosneb samuti 1 ratsaväe brigaadist, peale selle veel: 2 motoriseeritud suurtükiväe divisjoni, 2 motor. saatepatareid, 1 õhukaitsepatareid, 1 kergetankide komp. ja 1 motor. pionerikompani. Kolmas — varuešelon sisaldaks: ½ brig. laskureid murdmaa transportautodel, 1 motor. saatepatareid, 1 õhukaitsepatareid ja 1 eskadrill lennavae.

Kaitseosad (veldzjaly obronne) oleksid moto-mehaaniseeritud, omades luure-, suurtükiväe-, tangi-, pionerosi ja nende ülesandeks on tähtsamate elu- ja tööstuskeskuste kaitse korraldamine vastase lennavae ja soomusjõudude rünnakute vastu, mispärast neid tuleb dislokeerida teedesõlmedes, kust neid võib kiiresti ükskõik misuguses suunas tegevusse saata (vastase ohudessandid).

Nagu nähtub kõigest sellest, mis toodud eespool, oleks kindr. Alléhaut'i poolt Prantsusmaale soovitatud sõjavägi mõeldud eeskätt pealetungiks, kuid organisatsioon on kalkuleeritud niiviisi, et tarbekorral ta võiks täita ka mitmesuguseid kaitseülesandeid.

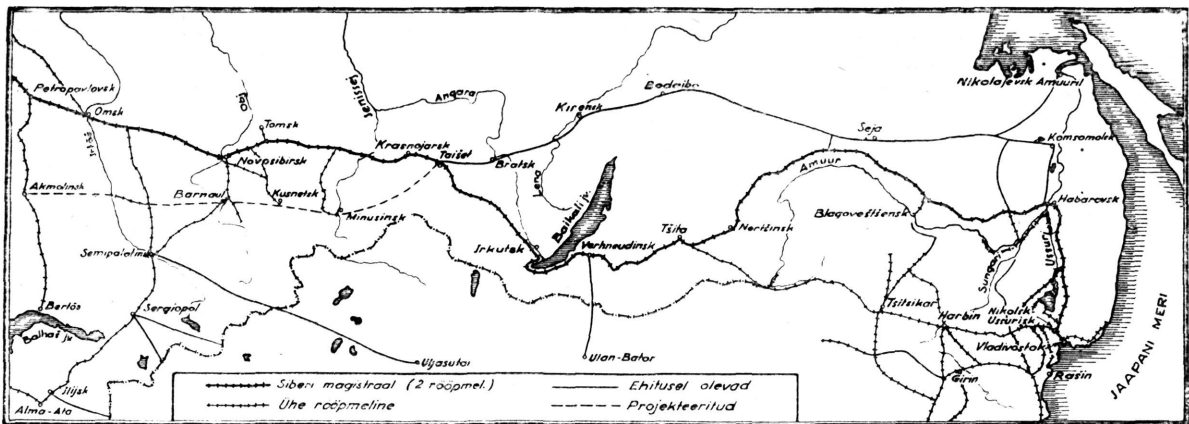
Kk.

Sõjaväelisi teateid välisriikidest.

Teine Siberi magistraal.

„Deutsche Wehr“ toob teateid uuest magistraali ehitamisest Siberis, mille ekspluaateerimisele võtmist jaapani allikate järgi olevat oodata juba tänavu sügisel.

Kui 1934. a. Jaapanile müüdi läbi Mandžuuria Vladivostokki viiv Ida-Hiina raudtee, siis jäi Nõukogude Venele ainsaks ühenduseks mereäärse piirkonnaga Amuuri raudtee. See tee algab Tšitas vanal Siberi magistraalil ja lõpeb Habarovskis, Ussuri raudteel, mis viib Vladivostokki. Pilk kaardile näitab selle tee strateegilisi nõrkusi: ta asub liiga lähedal Amuurile, mille kaudu läheb Vene-Mandžukuo piir. Seda nõrkust ei saa kõrvaldada tugevate piirikindlustuste abil, milliseid viimastel aastatel

ehitati ja praegu ehitatakse. Kuid sõjalise julgestamise kõrval nõudis ka Kauge-Ida majanduslik areng tungivalt uue ühenduse loomist Kesk-Siberiga ja Euroopa-Venemaaga, sest Amuuri raudtee, kuigi kahe-rööpmeline, ei olnud võimeline rahuldama kasvavaid nõudeid.

Teise, põhjapoolsema magistraali ehitamine nähti ette teises viisaastakus. Töötati välja kaks kava. Esimese järgi pidi uus tee harunema vanast magistraalil Tomskis või Novosibirskis ja üle Jenisei ja Kirenski viima idasse. Teises variandis oli lähtekohaks Taišet (umbes poolel teel Krasnojarski ja Irkutski vahel) ja tee siht viis üle Bratskoje, Kirenski, Bodaibo, Zejo, Hinda, lõpuga Nikolajevski's, 130 km Amuuri suudmest. Peatuma jäädi teise kava juures ning asuti otsekohe tööde läbiviimisele. Nagu öeldud, võib arvestada, et tee veel tänava avatakse liiklemisele.

Uus magistraal teeb põhjas suure kaare ümber Baikali. Hinda jaamas hargneb tee kaheks. Üks tee viib kirde suunas Nikolajevski peale, kuna teine haru idasuunas lõpeb Komsomolskis Amuuril. See umbes poolel teel Habarovskist Nikolajevski asuv linn pühitses hiljuti oma nelja-aastast asutamispäeva. Endisest Permskoje nimelisest harilikust külakesest on lühikese ajaga arenenud uus tähtis tööstuslik ja sõjaline keskus Amuurimaal, millel jaapani teatel olevat juba 80 000 elanikku.

Uelt teelt viib lõunasuunas kolm ühendusharu Amuuri raudteele: Wolotšajevskasse Habarovski lähedal, Birobidžani Botškarjovo ja Habarovski vahel ning Tahtamõgda'sse Ruhlovo läheduses.

Magistraali kogupikkus Taišetist Nikolajevskini on õhujoones 3000 km ümber. Siia juurde tulevad haruteed, milliste pikuse kohta andmed on puudulikud. Enamvähem kindel on, et kõik teed on kahe-rööpmelised.

Venemaal peetakse raudteede ehitamist üldiselt sõjasaladuseks, seepärast vaikib vene ajakirjandus ehitustöödest ja ülaltoodud informatsioon on saadud jaapani allikatest. On ju jaapanlastel otsene huvi valvata Nõukogude üritusi Kauges-Idas.

On selge, et uuel raudteel on suur strateegiline tähtsus vahestiste sõjaliste operatsioonide puhul Kauges-Idas ning et Nõukogude sõjaline ülekaal selles piirkonnas kasvab. Seda tähtsust aitavad tõsta terve rida kavatsetavaid ja ehituselolevaid teid Kesk-Aasias, milliste strateegiliseks eesmärgiks on edasitungimine Mongoolias.

Selle süsteemi aluseks on raudteede kolmnurk, mille moodustavad Orenburg—Taškenti, Orenburg—Novo-Sibirski ja Novo-Sibirsk—Taškenti liinid. Novo-Sibirsk—Taškenti teelt haruneb Mongoolia piiri suunas neli liini, neist üks Iiisk'ist ja kaks Sergiopolist. Semipalatinski's saab alguse uus praegu ehituselolev tee Mongoolia sisemusse Uljassutai'sse, milline liiklemisele avatakse 1937. aastal. Viies tee viib Verhne-Udinskist vanaal Siberi magistraalil lõunasse Ulan-Bator-Hoto'sse (Urga), Välismongoolia pealinna. Ka see liin avatavat tuleval aastal. Edasi on projekteeritud raudtee Akmolinski'st Barnaul'i ja Minusinski'st kaudu Taišet'i; sellega luuakse Lääne-Mongooliasse suunatud teede ühendus uue Siberi magistraali lähtepunkti ja Petropavlovski kaudu Euroopa-Venemaa rööbastikuga.

Lisaks ülaltoodule olgu tähendatud, et ka Jaapan teeb Mandžukuos suuri pingutusi raudteevõrgu arendamiseks. Lõuna-Mandžuuria raudtee ühing on möödunud aastal liikumisele avanud uusi raudteid 1100 km. 1936. a. on uute raudteede ehitamiseks Mandžukuos sama ühingu poolt assigneeritud 84 miljoni jeni. Uute teede ehitamine on tingitud Mandžuuria kaitse ja majanduse vajadustest. Ehituskava on tihedalt seotud

jaapani emigratsiooniplaanidega Mandžukoosse, millised moodustavad Jaapani poliitika selgroo selles riigis. (Krasnaja Zvezda.) LEX.

Toimetuse järele märkus: 1. Skeemi lõpärasuse eest toimetus ei vastuta. 2. Teatise uue raudtee avamisest ilmusid juba ajalehtedes.

ÜRGSOO veste.

Kursusist ja kursandest üldse ja g-kursusest eriti.

Rahuaeg on kaitseväelastele õppeaeg. Ja sõda on katse selle õppeaja lõpus. Aga ka rahuajal endal on faasid. Neid nimetatakse kursusiks.

Üsna hiljuti veel olid kursused sedavõrd sagedased, et terve kaitsevälaskond näis sellest tingitult olevat ümberorganiseerunud — paigalisiks ja kursantideks. — Nii sündis standart-kursant, millist tüüpi vahetevahel näeme veel nüüdki, olgugi, et sellele kursandiks-spetsialiseerumisele on juba tehtud lõpp.

Standart-kursant on moodsa inimese tavatu orienteerumise-võime vili ja elu naljarmastamise osut. Ta on kursuste õhkkonda kohandunud juba sel määral, et leiab kohe lektoreist mittepädagoogid ja püüab need igasugusisse psühholoogilisesse lõksudesse, kas siis oskusest või instinktist. Ta istub ikka esimeses pingis, vaatab lektorile otse silma minutilisegi vääramatusega ja vaheaegjal püüab lektorilt tähtsusetuid pisi-asju seni, kuni saavutab endast mulje, et „see mees tunneb huvi asja vastu. Kindlasti on ta tark ja tubli töömees.“ Soodus eelarvamine on aga juba kolmveerand võitu. Ja praktilisiks tundideks valib ta endale tavaliselt koha piiblibloost üldtuntud pildile, mis kujutab Maarja Magdaleenat istumas Jeesuse jalge ees.

Praegu just lõppenud g-kursusel polnud imelikul kombel õieti ühtki tüübilist standart-kursanti. Isegi kursuse vanem polnud seda puhtal kujul. Temagi armastas küll ka palju pärida, kuid tegi seda ikka ainult kursantidelt. Ja alati päris ta väga piinlikke asju. Näiteks: „Minu härrad! Ütelge mulle, kes pani minu portfelli lehmakõietamise keti, mida pidin seal kandma kaks öödpäeva?“ Või jälle: „Tunnistagu see mees üles, kes keeras minu torbiku kurna niipalju lahti, et torbik gaasikambri andis läbi! Selle mehe süü tõttu on mul nüüd vesi lahti ja silmad kinni.“ — Ja! Häda on olla vanemaks, kõikide tähelepanu keskuseks! Sama suur oli aga häda ka kursant Suurvõsal, kes oli Vend-Beckmanni kõrval kur-

suse populaarsemaid kujusid. Ükski lõnavaheaeg ei möödunud tal äparduseta. Kord olid ta võileivad sattunud ammoniaki sisse, kord jälle viinivorstid kastetud vedelasse hapnikku, nii et võta otsast kinni ja löö vastu lauaäärt vorstid kildudeks. Et ta ise ka oli teadusejännune, siis ohverdas ta oma võileivad ja vorstid meelsasti teadusele, sest enim oli ta teostanud oma katsed kaaskursantide asjadega. Muidu ikka lõbus, kaotas ta siiski korraks meeoleolu, kui kavatsedes kättemaksu kaaslasile, valas nende teevette piiritust ja liiga hilja luges nende õhetama hakanud nägudelt valusa tõe. Sel korral needis ta end, et ta polnud enne valamist nuusutanud, mis vedelik see oli.

Iga päev, kui kell lähenes neljateistkümnendale tunnile, viisime oma õpilasemured Hiin jaama ja hiljem elektrirongile, kus meile paljud kaasreisijad sageli tundsid kaasa pisaraini. Eriti neil korral, kui olime just tulnud gaasikambri — kloorpikriinist. Mida enam kursuse lõpu poole, seda enam hakkasid meid vaevama igasugused lisamured, segades kursuse võlude nautimist. Suurim neist oli, et kuis korraldada lõppolengut, kas daamidega või ilma. Kuna enamus kursante oli naisemehi, siis jõuti kahenädalase kaalumise järele otsusele, et — ilma. Suurimad vasturääkijad olid enamusel . . .

Nüüd ka instruktoreist. Aga ainult mõnest. Ja üsna tsipakene. Sest omasin ühel eelmisel kursusel kurva kogemuse „vaevalt-rahuldava“ näol ühe õnnestunud iseloomustuse pärast.

G-kursuse isaks oli pioneri-kolonel, lühidat algust ja otsest tööd armastav mees, kes sai hakkama sellise vägitükiga, et avas kursuse veerand tunniga. Vist Eesti rekord.

Avangule järgnenud esimesel tunnil astus kateedrisse „kaks meetrit keemiat“, tegi jälle vaid mõneminutilise sissejuhatus ja prahvatas siis:

„Lähem gaasede peale üle.“

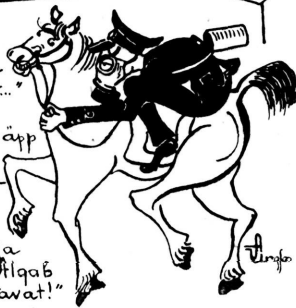
Kui ma veel ei tunnud seda lektorit, ei taibanud ma, miks peab just üks gaasias-

1. „Koi ma ainalt vaatan iperüdele, kookhe on me silmad poigste...”

2. „Kui nüüd kas ta näpp vedelaje ohaku, võib selle lüüa vastu lauaserva kildudeks.”

3. „Vandid vabaks ja ahter klaarik! — Itqab midaqi barvausähtawat!”

janduse eriteadlane olema pikk üle kahe meetri. Nüüd aga muhelen iseenda üle, vahel lasketiirus laskmisel gaasitorbiku aknast sihtkirpu asjatult otsides või suitsupilve varjus külamehe kaalikaaeda kasutades, et kuid ma võisin küll siis olla nii vähetaiplik. Näiteks, kuhu oleks ta küll „istutanud“ oma näited söövgaaside mõju üle siis, kui ta olnuks kas või poole lähem? — Katselava pinnast tulnuks ju puudu!

G-kompani kuldsuule ei anna ma andeks terve aasta kestel seda asjaolu, et tema süü tõttu vajavad praegu minu säärrikud kapitaalremonti, kuna muidu need pidanuksid vastu veel vähemalt aasta. — Nagu ei võiks tõmmata torbikut pähe muidu, kui pole säärrikuid jalas! Ja siis veel see igal päeval nõgine nina torbiku vahetpidamatus päheajamisest!

„Gaas! — Haista gaasi! — Puhasta klaasi!“... Eeh! Pahaseks tegi.

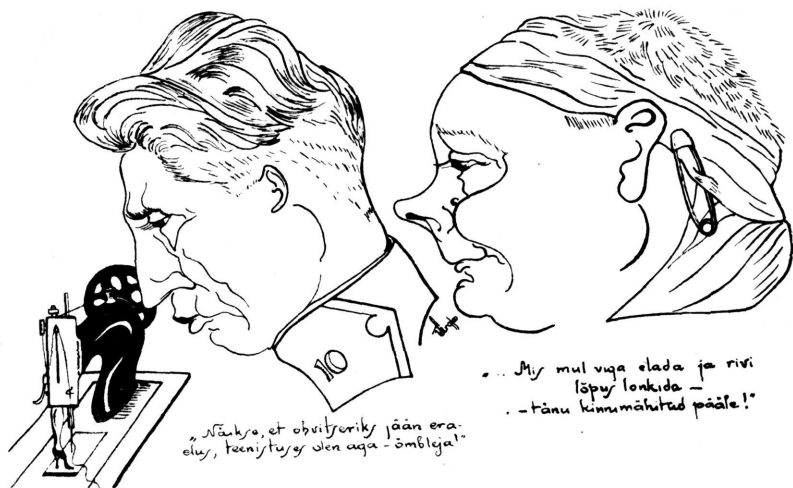
Mulle on alati meeldinud mustkunst ja ime-

teod. Seepärast meeldis mulle ka see insener, kes tegi meile ja meiega igasuguseid vigureid, küll tuues pudeliga 194-graadilist külma tuppa, küll lastes meid lugeda suitsu molekule. Nagu muinasjutus! Aga et ta lõpuks pani meid õmblema „Singeril“ ja puhastama torbikuid, millised olid kes-teabmillise Jaani poolt ära reostatud, vaat' seda pean juba pahaks naljaks.

Nagu märkate, süüdistan küll mõningaid iektoreid mõnesuguseis pahus naljus, kuid ka enda häbiks pean tunnistama, et selle kursuseni polnud mul õieti miskisugust ettekujutust iperiidistki, sellest nii kardetud gaasist. Nüüd aga, samade lektorite teeneil tean, et see gaas on koguni vedelik. Ja parim kõõmarohi ning peavesi. Uskumatuile tõestab sedasama igal ajal hr. c. ch. B. Nüüd on selge ka see, et käsisireeni käimapanemiseks tuleb kulutada energia, millega võiks lõhkuda süld puid, kuid tulemuseks saime ajada vaid ühe lehma kiili jooksmata. — Need on minu teadmised.

Teised teavad aga veelgi enam. Nii seletas meteoroloogia tunnis millibaari nime-tamisel keegi kursantidest, et ta tundvat mõlemaid. Oma ütelse tõestamiseks andis ta meile Milli aadressi ja näitas kätte baarigi, kus see teenivat.

Kui nüüd vaadata asjale sellest küljest, et miks siis peab kursuse vanem kandma oma portfelli lehmaketti, meriväelane ronima sellisele „laevale“, millel ahtri küljes jõhvist saba, usklik maaväelane laskma taevast söimata stratosfääriks ja lennuväelane gaasitorbikuga püherdama metsa all poris, siis peab paratamatult puudutama neid poliitikuid, kes on tunnistanud ühe sõjalüügi ebainimlikuks. Kaitseväelased ütlevad küll mitte tundvat „inimlikke sõdu“, kuid nende juttu ei maksa võtta tõsiselt, sest neil pole ju õigustki pista oma nina politikasse ega

„Näeks, et õvriturik jään era-elus, teenistusest olen väga õmblejal!”

... Mis mul väga elada ja rivi lõpu lõkida —
— tänu kimmutatud pääle!”

avaldada arvamisi selliseis põhimõttelisis asjus. Neid tuleks panna austama põhimõtteid. Küllap siis vaikivad sellised arvami- sed!

Kui tahad (!) aga olla oma kutse kõr- gusel ja elada, ja ei(!) taha, et sinuga kui vaenlasega ei arvestataks üldse, siis pead (!) õppima kaitsema end ka selles ebainimlikuks tunnistatud sõjas. Ja olema ette valmistatud puhuks, kui kord kindlasti puruneb see kokkulepe, mis puht-inimlikku- sest keelab gaasi kasutamise sõjas seniks, kuni „seda pole kasutanud teine“. — „Ega mina sind tapa ennem, kui sina pole tapnud

mind!“ — Inimlik ja elujõuline, vastasti- kust usaldust ja sõbralikkust väljendav põ- himõte, mis?

Kultuurinimene pole enam nii rumal, et usuks teise lubadusi. Ja seetõttu pole meilgi võimalik olla nii lihtsameelselt inimlik, et võiksime kaitsetult astuda „arsenalis mä- ratsevate hulle“ ette ja pakkuda neile oma sõprust ja rahuarmastust. Peame õppima end kaitsema seniks, kuni jätkub hulle ja arsenale.

Vaat' nii jõudsin välja emani, kes sünni- tas sellegi g-kursuse nii rahulikul ajal Eu- roopas, kui seda on praegune aeg!...

Kaitseväe elu.

Meie soomusrongide 18. aastapäev.

Soomusrongide loojad ja veteraanid viibisid koos.

Laupäeval, 28. novembril Kapten Irve Soomusronglaste Selts korraldas Tallinnas traditsioonilise omavahelise koosviibimise meie vanema soomusrongi ning ühtlasi soomusrongide diviisi 18. aastapäeva puhul. Sellest koosviibimisest võtsid osa ka soomusrongide loojad ja kõrgemad juhid Vaba- dussõjas — kontr-admiral Joh. Pitka, kolonel K. Parts ja soomusrongide diviisi

koosseisu kuulunud teiste väeosade-nimelise seltside esindajad, mille üle Kapten Irve Sr. Seltsi esimees major P. Villemi koosviibimise sissejuhatavas tervituskõnes eriliselt headmeelt avaldas. Koosviibimine kujunes tähelepanuväärseks sündmuseks soomusronglastele veel selle poolest, et eelmainitud seltsid sel puhul leidsid võimaluse ühtlasi märkida oma vabadussõjaaegse diviisiülema

Kolonel K. Partsile annetatud auaadressi kaas ja esilehekülj.

kolonel K. Partsi 50-dat sünnipäeva, mis oli 15. 07. s. a., ning anda talle üle auaadressi. Auaadressi andis üle J. Pitka, kes oma kõnes kujukalt tuletas meelde neid suuri teeneid, mida hällipäevalaps Vabadussõjas üles näitas. Vana sõjamees kolonel K. Parts oli oma lahinguvendade soojast austusavaldusest väga liigutatud.

Haruldaselt üksmeelsel ning sõbralikul koosviibimisel möödus aeg kiiresti sõjamälestuste elustamises. Sõjasangarite hinges tundus leegitsevat sama vapper isamaaline vaim, nagu see oli Vabadussõja rasketel päevadel. Korduvalt kuuldus avaldusi: „Kui kodumaale peaks olema vaja meie abi, siis oleme jälle väljas kui üks mees.“

Riigivanemale K. Pätsile, Kaitseväge Ülemjuhatajale kindr.-lt. J. Laidonerrile ja soomusrongide rügemendile otsustati läkitada tervitustelegramm. P. A.

Sidepataljon 18-aastane.

21. novembril k. a. pühitses Sidepataljon tagasihoidlikult oma 18. sünnipäeva. Selle päeva äramärkimiseks oli ette nähtud korraldada: väeosa üksuste paraad, ühine lõunasöök ning sõdurite meelelahutuse õhtu.

Kuna aastapäev sattus surnutepüha eelpäevale, kus polnud sünnis õhtul korraldada lõbustusi, siis peeti sõdurite meelelahutuse õhtu (pidu) aastapäeva eelpäeval, s. o. 20. nov. õhtul — „Sõdurite Kodus“. Õhtust võtsid osa peale sõdurkonna Tallinnas asuv pataljoni kogu kaader koos perekondadega. Selle meelelahutuse õhtu eeskava osa, mille ettekandmine kestis kaks tundi, võib lugeda parimate hulka. Tõsised ja laitmatult ettekantud muusikapalad vaheldusid labastamata humoristlikkude ja sportlikkude paladega.

Õppekompani paraadimarsil.

Kes Sidepataljoni sisemist elu-olu on jälginud, see võib nende tähelepanekute järele jõuda veendumusele, et sidemeeste

meelelahutus seisab peamiselt laulus ja sõjaväelises spordis. Sedasama võis märgata ka viimasel 20. novembril „Sõdurite Kodus“. Meelelahutuse õhtul ettekantud rivilaulud lõksetule ääres jätsid õhtust osavõtjaisse väga hea mulje ja kutsusid esile lisapalade nõudmisi.

21. novembril kell 1100 rivistusid pataljoni õppeplatsile Tallinnas asuvad allüksused. Pataljoni ülema päevakohase tervituse ja kõne lõpul lasti elada härra Riigivanemat, Kaitseväge Ülemjuhatajat ja Kaitseväge Staabi ülemat. Selle järele jagas pataljoni ülem välja auhinnad pataljoni Ü. L. Ü. liikmetevahelise laskevõistluse

Pataljoni ülem annab üle ÜLÜ laskevõistlustel omandatud auhinnad.

võitjatele. Järgnes rivistusest osavõtnud üksuste paraad, mille võttis vastu pataljoni ülem. Paraadilt siirduti sõdurite ja kaadri ühisele lõunasöögile.

Muuseas olgu tähendatud, et 21. nov. Sidepataljonis asetleidnud sündmusi filmiti Eesti Kultuurfilmi polt. Is.

Laskevõistlusi.

21. novembril s. a. peeti Pärnu garnisoni laskerajal laskevõistlusi vintpüssidest laskmises (300 m, igast põhiasendist 5 võistluskasku) 9. üksiku Jalaväepataljoni ohvitseride- ja üleajateenijate laskesordiühingute vahel. Võistlused möödusid ladusalt ja neist võtsid osa kõik ühingute liikmed. Võitjaks tuli ÜLÜ, evides pataljoniülemalt väljapandud rändauhinna, millist jäädavalt omandamiseks tuleb kaitsta neli korda.

Parimateks laskuriteks osutusid, omandades auhindadeks väärtuslikud esemed:

1) leitnant P. Ekbaum	— 123 s.,
2) v. a. o. R. Parmaste	— 121 s.,
3) veltv. A. Miller	— 118 s.,
4) leitnant K. Kivi	— 115 s.,
5) veltv. J. Laur	— 115 s.,
6) v. a. o. J. Allik	— 114 s.
- E—dt.

Vastutav toimetaja major A. Luts. Tegev toimetaja kapten J. Madise.

Ametlik osa.

RIIGIVANEMA KÄSUKIRI KAITSEVÄGEDELE

Nr. 41.

26. novembril 1936. a.

Minu käsukirjaga kaitsevägeledele 14. maist s. a. nr. 20 Kv. Ühendatud Õppeasutiste ülemaks määratud kolonel August Kasekamp VR II/3 lugeda tema ametikoha ümbernimetamise tõttu Sõjaväe Õppeasutiste ülemaks, arvates 1. septembrist s. a.

Nr. 42.

30. novembril 1936. a.

Vabastan tegelikust kaitsevæeteenitusest vanaduse tõttu kolonel Vladimir Janitza Kaitsevägele Staabi juurde kuuluvatest juhtide reservist, arvates 5. detsembrist s. a.

Alus: O. T. S. § 188 p. 1, § 191 ja 193 p. 1.
Õiendus: Lj. nr. 1047.

K. Päts,

Peaminister

Riigivanema ülesannetes.

J. Laidoner,

kindral-leitnant,

Kaitsevägele Ülemjuhataja.

P. Lill,

kindral-major,

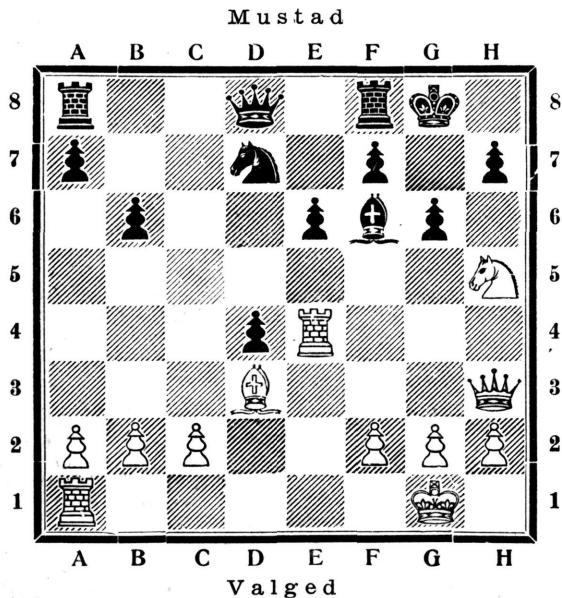
Kaitseminister.

Male.

Toimetaja: K. Rootare.

Partii nr. 5.

Mängitud 26. novembril s. a. Tallinna Garnisoni Maleklubi I-se klassi võistlustel. Valge te juht n. a. o. K. Rootare ja mustade juht major A. Tarning.

1. d2—d4, d7—d5, 2. Rg1—f3, Rg8—f6, 3. Oc1—g5, e7—e6, 4. Kbl—d2, Rb8—d7, 5. e2—e4, d5 : e4, 6. Rd2 : e4, Of8—e7, 7. Re4—g3, b7—b6, 8. Of1—d3, Oc8—b7, 9. O—O, c7—c5, 10. Vf1—e1 (Rünnaku võimaluse otsingul kahivad valged etturi, kuid parem oli 10. d4:c5, Oe7 : c5 jne.), Ob7 : f3, 11. Ld1 : f3, c5 : d4, 12. Og5 : f6, Oe7 : f6 (Sunnitud), 13. Rg3—h5, O—O, 14. Lf3—h3, g7—g6, 15. Ve1—e4

Oma viimase käiguga (15. Ve1—e4) kahivad valged ratsu, kuidas jätkuks mäng peale 15. ..., g6:h5? Lahendus järgmises malenurgas.

Partiis mängiti: 15. ..., Rd7—e5!, 16. Rh5 : f6+, Ld8 : f6, 17. Val—d1, Va8—c8, 18. Vc4—h4? (Kao algus, parem oli 18. Lh3—g3, arvatava jätkuga: Re5 : d3, 19. Lg3 : d3, Vf8—d8, 20. g2—g3 jne.), Re5 : d3, 19. c2 : d3, Vc8—c2, 20. f2—f3, Vf8—c8, 21. Vh4—e4, Vc2 : b2, 22. Lh3—g3, Vc8—c2, 23. h2—h4, Vb2:a2, 24. Lg3—b8+, Kg8—g7, 25. Ve4—g4, h7—h5, 26. Vg4—g5, Vc2—c5, 27. Lb8—g3, Vc5 : g5, 28. h4 : g5, Lf6—f5, 29. Vd1—e1, Va2—a5, 30. f3—f4, Va5—a3, 31. Ve1—e4, Lf5 : e4 ja valged loobuvad.

Ülesande nr. 11 lahendus.

Ülesandesse on sattunud eksitav trükkiviga. Kuna ülesanne on antud vaadatuna mustade poolelt, tuleb diagrammi väljade kindlaksmääramist soodustavaid tähti ja numbreid, ehk malelauda, diametraalselt ringi asetada.

43. ..., Rd7—c5!, 44. Rb4—c2 (Nagu partiis), Rc5 : a4!, 45. Kb5 : a4, Kd6—d5, 46. Rc2—e3+, Kd5—e4, 47. Re3—f1, Ke4—f3, 48. Ka4—b5, Kf3—f2, 49. Kb5 : b6, Kf2 : f1, 50. Kb6—c6, Kf1—f2, 51. Kc6—d6, Kf2:g3, 52. Kd6—e6, f6—f5, 53. Ke6—f6, Kg3 : f4, 54. Kf6 : g6, Kf4—g4 ja mustad võidavad.

Ehk 46. f4—f5, g6 : f5, 47. Rc2—e3+, Kd5—e4, 48. g3—g4, f5 : g4, 49. Re3 : g4, h5 : g4, 50. h4—h5, Ke—f5, 51. h5—h6, Kf5—g6, 52. h6—h7, Kg6 : h7 ja mustad võidavad.

Kui 44. Kb5 : b6, siis Rc5 : a4+, 45. Kb6—a5, Ra4—c3, 46. Rb4—d3, Rc3—e2, 47. Ka5—b4, Re2 : g3, 48. Kb4—c3, Rg3—f5, 49. Kc3—d2, Rf5 : h4, 50. Kd2—e2, Kd6—e6, 51. Ke2—f2, Ke6—f5, 52. Kf2—g3, g6—g5, 53. f4 : g5, f6 : g5 ja mustad võidavad.

Ehk 45. Kb6—b5, Ra4—c3+, 46. Kb5—c4, Rc3—e2, 47. Kc4—d3, Re2 : g3, 48. Rb4—c2, Rg3—f5, 49. Kd3—e4, Rf5 : h4, 50. Rc2—d4, Rh4—g2 ja mustad võidavad.

Kui 44. Rb4—a2, siis Kd6—e6, 45. Ra2—c3, Ke6—f5, 46. Rc3—d5, Kf5—g4, 47. Rd5 : f6+, Kg4 : g3, 48. Rf6 : h5+, g6 : h5, 49. f4—f5, Kg3 : h4, 50. f5—f6, Kh4—g5, 51. f6—f7, Rc5—d7, 52. Kb5—c6, Rd7—f8, 53. Kc6—d6, h5—h4, 54. Kd6—e7, Rf8—g6+ ja mustad võidavad.

Ehk 46. Kb5 : b6, Rc5 : a4+, 47. Rc3 : a4, Kf5—g4, 48. Ra4—c5, Kg4 : g3, 49. Rc5—e4+, Kg3 : f4, 50. Re4 : f6, Kf4—g3, 51. Kb6—c5, Kg3 : h4, 52. Kc5—d4, Kh4—g3, 53. Kd4—e3, h5—h4, 54. Rf6 : e4+, Kg3—g2, 55. Re4—g5, h4—h3, 56. Rg5 : h3, Kg2 : h3, 57. Ke3—f4, Kh3—h4, 58. Kf4—f3, g6—g5, 59. Kf3—f2, Kh4—h3 ja mustad võidavad.

MAAILMASÕJA MEMUAARSEERIA

Sõjast osavõtnute jutustused maailma suurimast tapatalgust — maailmasõjast

Ilmus:

Manfred v. Richthofen:

Punane lendur.

J. Vahtra kaas. Hind broš. Kr. 2.75, köites Kr. 3.50.

M. Richthofeni memuaarid jutustavad meile piltlikult ning eredates värvides neist võitlustest, mis leidsid aset tuhandete meetrite kõrgusel liitlaste ja saksa lennuväe vahel. Vastaspoolt hävitajate eskadrillid tõusid iga päev sinavasse õhualda ja seal varitsesid need teraskotkad, juhitud külmaverelistest, hulljulgetest meestest, endale vastast. Kui õhus kohtuti vastasega, läks lahti „surmatants“. Enamasti alati oli seesuguse õhuvõitluse tulemuseks mõne lenduri kangelassurm. Neis õhulahingutes oli üks silmapaistvamaid kujud M. v. Richthofen, kelle memuaarid siinjuures esitatud.

Maailmasõja memuaarseerias ilmuvad veel järgmised raamatud:

Kindral A. A. Brussilov: **Minu sõjamälestused.**

Kolonel Campaigne: **Ristide tee.**

L. Thomas: **Võitlused meresügavuses.**

Ed. Grosschmidt: **Suures heitluses.**

Seeria ettetellimise hind kuni 15. detsembr. Kr. 12.—.

Peale ilmumist maksavad kõik raamatud kokku vähemalt 20 kr.

O.-ü. „Noor-Eesti Kirjastus“

Ette tellimised soodustatud hindadega:

Põhjamaade romaanide

II VALIKULE, mis ilmub 1-ks oktoobriks 1937. a. ja sisaldab järgmisi teoseid (kuni 2000 lk.):

J. Anker Larsen: Marta ja Maria
Taani keelest tõlkinud A. Antik

Johan Bojer: Us tempel
Norra keelest tõlkinud A. Hanko

G Gunnarsson: Öndsad on lihtsameelsed
Taani keelest tõlkinud A. Antik

Knut Hamsun: Viimne peatükk
Norra keelest tõlkinud E. Raudsepp

Selma Lagerlöf: Charlotte Lövensköld
Rootsi keelest tõlkinud A. Hanko

F. E. Sillanpää: Mehe tee
Soome keelest tõlkinud M. Lepik

Sõjaromaanide

I VALIKULE, mis ilmub 1-ks aprilliks 1937. a. ja sisaldab järgmisi teoseid (kuni 1800 lk.):

H. Barbusse: Tuli
Tõlkinud A. Aspel

G. Duhamel: Märtrite elu
Tõlkinud M. Sillaots

E. Hemingwai: Jumalaga relvad!
Tõlkinud J. Variste

A. Thomas: Katrin läheb sõduriks
Tõlkinud M. Pedajas

L. Renn: Sõda
Tõlkinud Gr. Koch

R. C. Sherriff ja Bartlett: Teekonna lõpp
Tõlkinud J. Variste

Ette tellijatele kuni 1. jaan 1937. a. soodustatud hind (iga valik):
Kr. 10.— brosch. ja Kr. 14.50 kal. köites. **Tea valiku soodustatud:** Kr. 0.70 brosch.
ja Kr. 0.85 kal. köites eksempl. eest.

Tähelepanuks kaitsevägeosade ja -asutiste raamatukogudele!

Avatud ette tellimine arhiivraamatukogu juhataja **R. Antiku** toimetusel ilmuvale koguteosele.

RAAMATUKOGUNDUSLIKKE KÄSIRAAMATUID, ilmub 5 osas 1937. a. jooksul, kokku kuni 800 lhk.

I. F. Puksoo: Kirja, raamatu ja raamatukogude ajalugu. II. R. Antik: **Kataloogid ja kataloogimine.** III. H. Mugasto-Johani: **Kirjanduse valik ja liigitamine.** IV. A. Sibul: **Raamatukogu tehnika.** V. **Mitmesuguseid raamatukogunduslikke küsimusi**

Ette tellides kuni 1. jaan. 1937. a. Kr. 7.—, osakaupa tasudes Kr. 8.—.

Eesti Kirjastuse Kooperatiiv - Tartus. Posti jooksev arve nr. 22-97.